

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**D. Burchardi VVormaciensis Ecclesiae Episcopi,
Decretorum Libri XX. ex Consiliis, & orthodoxoru[m]
patru[m] Decretis, tum etiam diuersaru[m] nationum
Synodis, ceu loci communes congesti, in quibus ...**

Burchardus <Wormaciensis>

Parisiis, 1549

Liber XX.

urn:nbn:de:hbz:466:1-10722

Quod districtus iudex ad iudicium veniens peccatorē videat, vt feriat, non vt saluet. ciiii.

Quod Deus ad iudicium veniat ad feriendum videns, & ad saluandum non videns. cv.

Quod in die iudicii duo ordines ī quatuor diuidātur. cvi.

Quod liber vitæ sit ipsa visio aduenientis iudicis: quia quicquid quis fecerat, ipso viso statim intelliget. cvii.

De gloria sanctorum post iudicium. cviii.

Quod finito iudicio incipiat esse seculū nouum, &c. cix.

Contra eos qui dicunt, si post factum iudicium erit cōflagratio mundi, vbi tunc esse potuerint sancti, qui nō contingantur flamma incendii. cx.

Indicis Capitulorum FINIS.

D. Burchardi

ECCLESIAE VVORMACI-

ensis Episcopi, de Contemplatione,

Decretorum Liber XX.

ARGVMENTVM LIBRI.

Liber hic Speculator vocatur. Seculatur enim de prouidentia & prædestinatione diuina, & de aduētū Antichristi, de eius operib⁹, de resurrectione, de die iudicii, de infernalibus pœnis, de fœlicitate perpetuæ vitæ.

Quod animæ humanæ inter cæteras creaturas ab initio non sint creatæ. Caput I.

Nimas hominum non esse dicimus ab initio *August.*
inter cæteras intellectuales naturas, nec fecit.

A mel creatas, vt Origenes fingit: neq; cū corporibus per coitum seminari, sicut Luciferiani & Cyrillus, & aliqui Latinorū præsumen-

QQ iii

D. BURCHARDI EPIS. VVORMAC.

tes affirmant, quasi naturæ consequentia seruiente: Sed dicimus corpus tantum per coniugii copulam seminari, vel verò iudicio coagulari in vulua, & fingi, atq; formari. Formato iam corpore, animam creari, & infundi, vt viuat in utero homo ex animâ constans, & corpore, egrediatuq; viuus ex utero, plenus substantia. Creationem verò animæ, solùm creatorem omnium nosse.

Quòd due animæ non sint in vno homine, vt quidam dicunt, sed vna tantum. Cap. II.

August. **N**ON duas animas esse dicimus in vno homine, sicut quidam Iacob, & alii Syrorum disputatores scribunt, vt vna anima sit de qua animeretur corp⁹, & immixta sit sanguini, & altera spiritalis, quæ rationem ministrat: sed dicimus vnâ esse eandemq; animâ in homine, quæ & corpus sua societate viuificet, & semetipsam sua ratione disponat, habens in se libertatem arbitrii, vt in sua substantia eligat cogitationem quam vult.

Quòd solus homo habeat animam substantiuam. Caput III.

Idem. **S**olum hominem credimus habere animam substantiuam, ex qua corpus viuat, & rationem suam, & ingenium viuaciter tenet. Neque cum corpore moritur, sicut Aræus asserit, neq; post modicum interuallum, sicut Zenon, qui substantialiter viuat.

Vt pecudum animæ cum carnis morte fiantur. Caput IIII.

Idem. **P**ecudum animæ non sunt substantiue sed cum ipsa carnis viuacitate nascuntur, & cum carnis morte finiuntur. Et ideo nec ratione reguntur, sicut Plato & Alexander putant: sed ad omnia naturæ incitamenta ducuntur.

Quòd anima humana non cum carne moriatur. Cap. V.

Idem. **A**nima humana non cum carne moritur: quia non carnis, vt superius diximus, semen est, sed formato iudicio toris Dei iudicio corpore, dicimus eam creari, & infundi, vt viuat homo intus in utero, & sic natiuitate procedat in mundo.

*Quod homo constet duabus substantijs.**Caput VI.*

Dubus substantijs constat homo, anima tantum & carne. *Idem.*
 ne. Anima cum ratione sua, & carne cum sensibus suis, id est, visu, auditu, gustu, odoratu, & tactu. Quos tamen sensus absque animæ societate non mouet caro: anima vero & sine carne rationem suam integram tenet.

Quod spiritus non tertius sit in substantia hominis, vt quidam affirmant.

Cap. VII.

Non est tertius in substantia hominis spiritus vt dydimus contendit, sed spiritus ipse est anima. Anima vero pro spiritali natura, vel pro eo quod spiret in corpore, spiritus est appellata. Animam vero ex eo vocari quod ad viuificandum animatur & corpus. Tertium vero, qui ab Apostolo cum corpore & anima inducitur spiritus, gratiam sancti spiritus intelligendum, quam orat Apostolus vt integra perseueret in nobis, nec nostro vitio, aut minuatur, aut fugatur a nobis: quia spiritus sanctus disciplina effugiet fictum. *Idem.*

Quod Deus sicut ex nihilo bona facere potuit, ita cum voluit per incarnationis suæ mysterium, etiã perditam bona reparauit.

Cap. VIII.

Omnipotens Deus sicut ex nihilo bona facere potuit: *Grego. in suis moralibus.*
 ita, cum voluit, per incarnationis suæ mysterium etiam perditam bona reparauit. Duas vero ad intelligendum se creaturas fecerat, angelicam videlicet, & humanam. Vtramque vero superbia perculit, atque ab statu ingenitæ rectitudinis fregit: sed vna tegmen carnis habuit, alia vero nil infirmum de carne gestauit. Angelus nanque solummodo spiritus: homo vero, & spiritus, & caro. Misertus ergo creator vt redimeret, illam ad se debuit reducere, quam in perpetratione culpæ ex infirmitate aliquid constat habuisse: & eò altius debuit apostatam angelum repellere, quò cum à persistendi fortitudine corruit, nil infirmum ex carne gestauit. Vnde & resè Psalmista cum misertum redemptorem hominibus diceret, ipsam quoque causam misericordiæ expressit, dicens: Et memoratus est quia caro sunt. Ac si diceret. Quò eorum infirma vidit, eò districtè culpas punire noluit.

QQ iiii

Quod Deus tres vitales spiritus crearet, vnum qui carne non tegeretur, alium qui carne tegeretur, sed non cum carne moreretur. Tertium, qui carne tegeretur, & cum carne moreretur. Cap. LX.

Ex dialogo Greg.

HAbent etiam infideles fidem, sed vti in Deum. Quam si vtiq; haberent, infideles non essent. Sed hinc in sua perfidia redarguedi sunt, hinc ad fidei gratiam provocandi: quia si de ipso suo visibili corpore credunt quod minimè viderunt, cur inuisibilia non credunt, quæ corporaliter videri non possunt? Nam quia post mortem carnis viuat anima, patet ratio, sed fidei admixta. Tres quippe vitales spiritus creauit omnipotens Deus. Vnum qui carne non tegitur, alium qui carne tegitur sed non cum carne moritur. Tertium qui carne tegitur, & cum carne moritur. Spiritus nanque est qui carne non tegitur, angelorum: spiritus qui carne tegitur, sed cum carne non moritur, hominum: spiritus qui carne tegitur, & cum carne moritur, iumentorum brutorum omnium animalium. Homo itaque si in medio creatus est, vt esset inferior angelo, superior iumento. Itaque aliquid habet commune cum summo, aliquid commune cum infimo. Immortalitatem scilicet spiritus cum angelo, mortalitatem verò carnis cum iumento: quousque & ipsam mortalitatem carnis, gloria resurrectionis absorbeat, & inhaerendo spiritui, caro seruetur in perpetuum: quia ipse spiritus inhaerendo carni seruetur in Deum. Quæ tamen caro non in reprobis inter supplicia perfectè deficit: quia semper deficiendo subsistit, vt qui spiritu & carne peccauerunt, semper essentialiter viuentes, & carne & spiritu, sine fine moriantur.

Quod homo in prima conditione sua libero arbitrio donatus sit. Cap. LXI.

August. dicit in libro de Civitate dei

Libertati arbitrij sui commissus est homo statim prima conditione, vt sola vigilantiâ mentis adnitente, etiâ percepta custodia, perseueraret, si vellet, in id quod creatus fuerat. Postquã verò seductione serpentis per Euam cecidit à naturâ bono, perdidit pariter vigorem arbitrij, nõ tamen electionem: ne non esset suum quod emendaret peccatũ, nec meritò indulgeretur quòd arbitrio diluisset. Manet ergo ad salutem arbitrij libertas, id est, rationalis voluntas, sed admonente prius Deo, & inuitante ad salutem, vt vel

eligat, vel sequatur, vel agat occasionem salutis, hoc est, inspiratione Dei. Ut autem consequatur quod eligit, vel quod sequitur, vel quod occasione agit, Dei esse liberè confitemur. Initium ergo salutis nostræ Deo miserante habemus: ut acquiescamus salutiferæ inspirationi, nostræ potestatis est, ut adipiscamur quod acquiescendo admonitioni cupimus, diuini est muneris. Ut non labamur in dempto salutis munere sollicitudinis nostræ est, & cœlestis pariter adiutorij. Ut labamur, potestatis nostræ est, & ignauia.

Quod omnes homines, in præuicatione Adæ naturalem possibilitatem perdidissent. Cap. XI.

IN præuicatione Adæ, omnes homines naturalem possibilitatem & innocentiam perdidisse, & neminem de profundo illius ruine per liberum arbitrium posse confurgere, nisi eum gratia Dei miserantis erexerit, pronunciant beata memoria Papa Innocentio, atque dicente in epistola sua ad Carthaginense concilium. Liberum enim arbitrium ille perpeffus, dum suis inconsultius utitur bonis, cadens in præuicationis profunda demersus est, & nihil quemadmodum exinde surgere posset inuenit, suaque in æternum libertate deceptus, huius ruinæ latuisset oppressus, nisi eum post Christi, per sua gratia, releuasset aduentus, qui per nouæ regenerationis purificatione, omne præteriti vitium, sui baptismatis lauacro purgauit.

De eadem re. Caput XII.

Quod nemo, nisi per Christum, libero bene utatur arbitrio idem magister in epistola ad Mileuitanum concilium data, prædicat, dicens. Aduerte tandem o prauissimarum mentium peruersa doctrina, quod primum hominè ita libertas ipsa decepit, ut dū indulgētius frenis eius utitur, in præuicatione præsumptionis cōcideret, nec ex hac potuit erui, nisi ei prouidentia regenerationis, statim pristinae libertatis Christi domini reformasset aduentum,

Quod homo sit sic positus in paradiso, si obediens permaneret, quandoque ad cœlestem patriam sine carnis morte transiret. Cap. XIII.

AD hoc in paradiso homo positus fuerat, ut si se ad cōditoris sui obedientiam vinculis charitatis astringeret,

*Ex decre.
Cœlestini
papa,
cap. 5.*

*Ex decre.
eiusdem.*

*Grego. in
suis mo-
rali. dicit.*

D. BURCHARDI EPIS. VVORMAC.

ad cœlestem angelorum patriam, quandoque sine carnis morte transfret. Sic nanque immortalis est conditus, vt tamen si peccaret, & mori posset: & sic mortalis est conditus, vt si non peccaret, etiam non mori posset: atque ex merito liberi arbitrij beatitudinem illius regionis attingeret, in qua vel peccare, vel mori nō posset. Vbi igitur post redemptionis tempus, carnis morte interposita electi transeunt, illuc proculdubio parentes primi si in conditionis suę statu persistissent, etiam sine morte corporum transferri potuissent.

Quod nos carnales in huius exilij cœcitate nati, pueri in carcere nato, & nutrito comparemur.

Caput XIII.

Ex dialogo Greg.

Postquam de paradisi gaudiis culpa exigente pulsus est primus humani generis parens, in huius exilij atque cœcitate, quam patimur erumnam venit: quia peccato extra semetipsum fusus, iam illa cœlestis patrię gaudia, quę prius contemplabatur, videre non potuit. Homo quippe in paradiso aslueuerat verbis Dei perfrui, & beatorum angelorum spiritibus cordis mundicia, & celsitudine visionis interesse, sed postquam huc cecidit, ab illo, quo implebatur, mētis lumine recessit. Ex cuius videlicet carne nos in huius exilij cœcitate nati, audimus quidem esse cœlestem patriam, audimus eius ciues angelos Dei, audimus eorundem angelorum socios spiritus iustorum perfectorum, sed carnales quique: quia illa inuisibilia scire non valent per experimentum, dubitant vtrum ne sit quod corporalibus oculis non vident. Quę nimirum dubieras primo parenti nostro esse non potuit: quia exclusus à paradisi gaudiis, hoc quod amisit, quoniam vidit, recolebat. Hi autem sentire vel recolere audita non possunt: quia eorum nullum sicut ille saltem de præterito experimentum tenent. Ac si enim prægnans mulier mittatur in carcerem, ibique puerum pariat, qui natus puer in carcere nutritur & crescat, cui si fortasse mater quę eum genuit, solem, lunam, stellas, montes & campos, volantes aues, currentes equos nominet, ille verò qui est in carcere natus & nutritus, nihil aliud quàm tenebras carceris sciat, & hæc quidem esse audiat, sed quia ea per experimentum non nouit, veraciter esse diffidat, ita in hac exilij sui cœcitate

nati homines, dum esse summa & inuisibilia audiunt, diffidunt an vera sint: quia sola hæc in quibus nati sunt, infima & visibilia nouerunt. Vnde factum est, ut ipse inuisibilium & visibilium creator, ad humani generis redemptionem vnigenitus patris ueniret, & spiritum sanctum ad corda nostra mitteret, quatenus per eum viuificati crederemus, quæ hic scire per experimētum non possumus. Quotquot ergo hunc spiritum sanctum hæreditatis nostræ pignus accepimus: de vita inuisibilium nõ dubitemus. Quisquis autem in hac credulitate adhuc solidus non est, debet proculdubio maiorum dictis præbere fidem, eisq; iam per spiritum sanctum inuisibilium experimentum habentibus credere: quia stultus puer est si matrem ideo æstimet de luce mentiri, quia ipse nihil aliud quàm tenebras carceris agnouit.

Quod nullus per semetipsum bonus fieri possit.

Caput XV.

Neminem esse per semetipsum bonum, nisi participationem sui ille donet, qui solus est bonus. Nunquid nos de eorum post hæc rectum mentibus æstimemus, qui sibi se putant deberi quod boni sunt, nec illum considerant, cuius quotidie gratiam consequuntur, qui sine illo tantum se assequi posse confidunt?

*Ex decre.
Celesti.
papa.*

De eadem re. Cap. XVI.

Neminem etiam baptismatis gratia renouatum, idoneum esse ad superandas diaboli insidias, & ad euincendas carnis concupiscentias, nisi per quotianum adiutorium Dei, perseuerantiam bonæ conuersationis acceperit. Nam quanuis hominem redimeret à præteritis ille peccatis, tamen sciens iterum posse peccare, ad reparationem sibi quemadmodum posset illum & post ista corrigere, multa seruuait. Quotidiana præstat ille remedia. Quibus nisi freti confisque nitamur, nullatenus humanos vincere poterimus errores. Neesse est enim ut quò auxiliante vincamus, eò iterum non adiuuante vincamur.

*Ex decre.
eiusdem.*

De eadem re. Cap. XVII.

Quòd ita Deus in cordibus hominũ, atq; in ipso libero operetur arbitrio, ut sancta cogitatio, piũ consiliũ,

*Ex decre.
eiusdem.*

D. BURCHARDI EPIS. VVORMAC.

omnisque motus bonæ voluntatis ex Deo sit: quia periculum aliquid boni possumus, sine quo nihil possumus. Ad hanc nos professionem idē doctor instituit. Qui cū ad totius orbis episcopos de diuinæ gratiæ opitulatione loqueretur. Quod ergo, ait, tēpus interuenit, quo non eius egeamus auxilio? In omnibus igitur actibus causisq; cogitationibus, moribus, adiutor & protector orandus est. Superbum est enim, vt quicquam sibi humana natura præsumat, clamante Apostolo: Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed contra principes & potestates æris huius, contra spiritalia nequitiae in cœlestibus. Et sicut ipse iterum dicit: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum dominum nostrum. Et iterum: Gratia Dei sum id quod sum, & gratia eius in me vacua non fuit, sed plus illis omnibus laboraui: Non ego autem, sed gratia Dei mecum.

Quod gratia diuina non solum peccata dimittat, sed etiam adiuuet ne committantur. Cap. XVIII.

*Gregor.
in suis mo-
rali. dicit.*

Quod gratia Dei non solum peccata dimittat, sed etiam adiuuet ne committantur, & lex impleatur, non sicut ait Pelagius facile, quasi sine gratia Dei difficilium possit impleri. Illud etiam quod intra Carthaginensis synodi decreta constitutum est, quasi proprium apostolicæ sedis amplectimur, quod scilicet tertio capitulo definitum est: vt quicumq; dixerit gratiā Dei, qua iustificamur per Iesum Christum dominum nostrum, ad remissionē solam peccatorum valere, quæ iam commissa sunt, non etiam ad adiutoriū vt non admittantur: anathema sit. Et iterum quarto capitulo: Quisquis dixerit, gratiam Dei per Iesum Christum propter hoc tantū nos adiuuare non ad peccandum: quia per ipsum nobis reuelatur & aperitur intelligentia mandatorū Dei, vt sciamus quid appetere, & quid vitare debeamus, nō autē per illā nobis præstari, vt quod faciendū cognouimus, etiā facere diligamus, atq; valeamus, anathema sit. Cū enim dicat Apostolus: Scientia inflat, charitatis verò ædificat: valde impium est vt credamus, ad eam quæ inflat nos habere gratiā Christi, & ad eā quæ ædificat nō habere, cū sit vtrunq; donum Dei, & scire quid facere debeamus, & diligere vt faciamus, vt ædificante chari-

tate, scientia non possit inflare. Sicut autē de Deo scriptum est: Qui docet hominem scientiam: ita etiam scriptum est: Charitas ex Deo est. Item quinto capite, ut quisquis dixerit, ideo nobis gratiam iustificationis dari, ut quod facere per liberum iubemur arbitrium, facilius possimus implere per gratiam, licet & si gratia non daretur, non quidem facile, sed tamen possemus etiā sine illa implere diuina mandata, anathema sit. De fructibus enim mandatorum dominus loquebatur, ubi non ait, sine me difficilius potestis facere: sed ait, sine me nihil potestis facere.

Quod prædestinatio Dei ita sit ordinata, ut ea nociva que prædestinata sunt, electorum precibus solui queant. Cap. XIX.

Obtineri nequaquam possunt quæ prædestinata non fuerint: sed ea quæ sancti viri orando efficiunt, ita prædestinata sunt, ut precibus obtineantur. Nam ipsa quoque perennis regni prædestinatio, ita est ab omnipotenti Deo disposita, ut ad hoc electi ex labore perueniant: quatenus postulando mereatur accipere, quod eis omnipotens Deus ante secula disposuit donare. Petrus: Probari mihi apertius velim, si potest prædestinatio precibus adiuuari.

Item de prædestinatione. Cap. XX.

Hoc quod ego Petre intuli, con cîte valet probari. Certè enim nosti, quia ad Abraham dominus dixit: In Isaac vocabitur tibi semen. Cui etiam dixerat Patrem multarum gentium constitui te. Cui rursus promisit, dicens: Benedicam tibi & multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli, & velut arenam quæ est in littore maris. Ex qua re apperrè constat intelligi, quia omnipotens Deus semen Abrahamæ prædestinauerat per Isaac multiplicare: & tamen scriptum est, deprecatus est Isaac dominum pro vxore sua, eo quod esset sterilis, qui exaudiuit eum, & dedit conceptum Rebecca. Si ergo multiplicatio generis Abrahamæ per Isaac prædestinata fuit, cur coniugem sterilem accepit? Sed nimirū constat: quia prædestinatio precibus impletur, quando is in quo Deus multiplicare semen Abrahamæ prædestinauerat, oratione obtinuit, ut filium habere potuisset.

De Dei præuidentia, simul & prouidentia Cap. XXI.

Omne iudicium sui secundū naturam, quæ sibi subiecta sunt comprehendit. Est autem Deo semper æternus

*Gregor.
in suo dia
logo dicit*

Ex eodē.

*August.
dicitur*

libro de ac presentarius status. Scientia quoque eius omne temporis
predesti- supergressa notionem, in sua manet simplicitate presentie,
natione. infinitaque preteriti ac futuri spacia complectens, omnia
 quasi iam gerantur in sua simplici cognitione considerat.
 Itaque si presentiam pensare quis velit, qua cuncta dignoscit,
 non esse presentiam quasi futuri, sed scientiam nunquam
 deficientis instantie rectius aestimabit. Unde non prouidentia,
 sed prouidentia potius dicitur: quod porro a rebus inanis
 constituta, quasi ab excelso rerum cacumine cuncta
 prospiciat. Quid igitur dicendum est? Ut necessaria fiant
 quae diuino lumine lustrentur, cum ne homines quidem ne-
 cessaria faciant esse quae videant? Num enim quae presentia
 cernuntur, aliquam eis necessitatem videtis addit intuitus?
 Minimè. Atqui, si est diuini humanique presentis digna
 collatio, uti homines hoc temporario presenti quaedam vi-
 dent: ita ille omnia suo cernit aeterno. Quare haec diuina
 praenotio, naturam rerum proprietatemque non mutat, ta-
 liaque apud se presentia spectat, qualia in tempore olim
 futura prouenient, nec rerum iudicia confundit: vnoque
 suo mentis intuitu tam necessariè quàm non necessariè, ven-
 tura dignoscit. Sicuti aliquis cum pariter ambulare in terra
 hominem, & oriri in caelo solem videt, quanquam simul
 utrumque sit conspectum, tamen discernit, & hoc volunta-
 rium, illud esse necessarium iudicat. Ita igitur cuncta dispi-
 ciens diuinus intuitus, qualitatem rerum minimè perturbat:
 apud se quidem presentium, ad conditionem verò temporis
 futurarum. Quo fit ut hoc non sit opinio, sed veritate potius
 nixa cognitio: cum extitutum quid esse cognoscit, quid idem
 existendi necessitate carere non nesciat. Hic si quis dicat
 quod euenturum Deus videt, id non euenire non posse, quod
 autem non potest non euenire, id ex necessitate contingere.
 Respondebit illi res quidem solidissima veritatis, sed cui
 vix aliquis nisi diuini speculator accesserit. Firmatur nam-
 que idem venturum, cum ad diuinam notionem refertur ne-
 cessarium: cum verò in sua natura perpenditur, liberum pro-
 ptus atque absolutum videri. Duæ sunt etenim necessitates,
 simplex vna, veluti qua necesse est oēs homines esse mor-
 tales: altera conditionis, ut si aliquem ambulare quis scit,
 eum ambulare necesse est. Quod enim quisque nouit, id esse
 aliter ac notum est, nequit. Sed haec minimè secum illa sum-

plicem trahit. Hanc enim necessitatem non propria facit natura, sed conditionis adiectio. Nulla enim necessitas cogit incedere voluntate gradientem: quamvis eum tum cum graditur, incedere necessarium sit. Eodem igitur modo si quid providentia præsens videt, id esse necesse est, tametsi nullam naturam habeat necessitatem. Atqui Deus ea futura, quæ ex arbitrij libertate proveniunt, præsens contuetur. Hæc igitur ad intuitum releta diuinum, necessaria fiunt per dispositionem diuinæ notionis: per se verò considerata, ab absoluta nature suæ libertate non desinunt. Fient igitur proculdubio cuncta quæ futura Deus esse prænoscit, sed eorum quædam de libero proficiscuntur arbitrio: quæ quamvis eueniant existendo, tamen naturam propriam non amittunt qua prius quam fierent, etiam non euenire potuissent.

Quod diuina æternitas, nec fuisse nec futurum esse habeat. Cap. XXII.

Sed quia beatus Iob sancto æternitatis spiritu impletur, *Grego. in* & fuisse vel futurum esse æternitas non habet, cui nimirum nec præterita trāseunt, nec quæ futura sunt veniūt: *suis moribus.* quia cuncta per præsens videt.

Quod cuncta quæ hominibus fiunt, absque omnipotentis occulto consilio non veniant. Cap. XXIII.

Nulla quæ in hoc mundo hominibus fiunt, absque omnipotentis Dei occulto consilio veniunt, Nam cuncta Deus secutura præsciens, ante secula decreuit, qualiter per secula disponantur. *Ex eodē.*

De eadem re. Cap. XXIII.

Nec propheta igitur fallax quia tempus mortis intuit, quo vir ille mori merebatur: nec dominica statuta conuulsa sunt: quia, ut ex largitate Dei anni vitæ crescerent, hoc quoque quod ante secula præfixum fuit, atque spacium vitæ quod inopinatè foris est aditum, sine augmento præscientiæ fuit intus statutum. *Ex eodē.*

Quod Deus singulis dies suos præfigat, ut nec minui, nec augeri possint. Cap. XXV.

Præfixi dies singulis ab interna Dei præscientia, nec augeri possunt nec minui, nisi coningat ut ita præsciantur, ut aut cum optimis operibus longiores sint, aut cum pessimis breuiiores, sicut Ezechias augmentum dierum meruit impensione lachrymarum, & sicut de peruersis scriptum est,

indisciplinatis obuiat mors. Sed sæpe iniquus quãuis in ocula Dei præsciẽtia longa vitæ eius tempora non sint prædestinata, ipse tamen quia carnaliter viuere appetit, longos animo dies proponit, & quia ad illud tempus peruenire non valet quod expectat, quasi antequam dies illius impleantur perit. Quod tamen intelligere & aliter possumus. Plerumque enim quosdam cernimus, & peruersè agere, & vsque ad senectutem vltimam peruenire. Quomodo enim dicitur, antequam dies eius impleantur, peribit, cum in quibusdam sæpe videamus, quia ætate longa iam membra deficiunt, & tamen prauitatem suam eorum desideria exequi non desistunt.

Quod Deus nostra peccata dissimulet. Cap. XXVI.

Ex eodẽ.

Omnipotens Deus quid nobis profuturum esse valeat sciens, dissimulat & audire dolentium vocem, vt auget vtilitatem, vt purgetur vita per pœnam, & quietis tranquillitas, quæ hic inueniri non valet, alibi quaratur.

Quod Deus cuncta disponat, & consideret vniuersorum finem. Cap. XXVII.

Ex eodẽ.

Tempus ergo posuit tenebris, & vniuersorum finem ipse considerat. Vniuersorum nomine, & electos voluit & reprobos comprehendere. Nam bona faciens & ordinans Deus, mala non faciens, sed ab iniquis facta, ne inordinatè veniant ipse disponens, considerat vniuersorum finem, & patienter tolerat omnia, atque intuetur malorum terminum, quo ex malo mutantur ad bonum. Intuetur etiam reproborum finem, quo de malo opere, digni trahantur ad supplicium. Vidit finem persecutis Sauli, vidit finem quasi obsequentis discipuli, quod pro commisso scelere guttur de quo stringeret, seque & peccantem puniret, & deterius puniendo deciperet. Vidit Niniuitas delinquentes: sed considerauit finem delinquentium, pœnitentiam correctorum. Vidit quoque Sodomam delinquentem: sed considerauit finem ardoris luxuriæ, ignem gehennæ. Vidit Gentilitatis finem, quod possessa iniquitatum tenebris, quandoque fidei luce claresceret. Vidit etiam Iudææ terminum, quod ab ea luce fidei quam tenebat, obduratæ perfidiæ tenebris cæcassetur.

Item de prædestinatione. Cap. XXVIII.

Ex dictis Fulgẽti.

Fulgentius in libro de prædestinatione ita ait: Neque enim est alia Dei prædestinatio, nisi futurorum operum

eius aeterna preparatio. Et hic preparationem prædestinationem nominavit. Proinde siue preparationem, seu prædestinationem, in sanctorum dictis positum inuenerimus, vnum idemque significari docemur.

Item de prædestinatione. Cap. XXIX.

HIS omnibus testimoniis prædestinati ostenduntur, *Ex dictis Ambro.*
 mali ad poenam, sed non prædestinati ad peccatum. Quoniam eorum quæ facturus est Deus, prædestinator est. Quæ verò nec fecit, nec facturus est, ea non prædestinauit. Quia autem iudicaturus est mundum, & impios iusto supplicio pro iniquitatibus suis damnaturus, propterea & eos prædestinauit ad poenam, & poenam prædestinauit illis. Ad peccatum autem non eos prædestinauit, quoniam non est Deus author iniquitatis. Quoniam sicut iustitia, ex Deo est, & omne opus bonum, ita iniquitas & omne opus prauum ex diabolo.

Item de prædestinatione. Cap. XXX.

Prædestinationis enim nomine non aliqua voluntatis *Ex dictis August.*
 humanae coactitia necessitas exprimitur. Sed misericors & iusta diuini operis sæpiterna dispositio prædicatur.

Item de prædestinatione. Cap. XXXI.

QUIA ergo Deus nulla necessitate compellitur, vt *Ex dictis Isidori.*
 aliquid nolens promittat. Nullius vtique aduersitatis impeditur obstaculo, quo id quod promisit, aut minus quam vult, aut tardius faciat. Proinde potuit, si cur voluit, prædestinare quosdam ad gloriam, quosdam ad poenam. Sed quos prædestinauit ad gloriam, prædestinauit ad iustitiam. Quos autem prædestinauit ad poenam, non prædestinauit ad culpam. Item paulò inferius. In sanctis igitur coronat Deus iustitiam, quam eis gratis ipse tribuit, gratis seruauit, gratisque perfecit. Iniquos autem condemnauit pro impietate, vel iustitia, quam in eis ipse non fecit. In illis enim opera sua glorificat, in istis autem opera non sua condemnat.

Item de prædestinatione. Cap. XXXII.

Fidelibus congruit credere, & fateri Deum bonum, & *Ex dictis August.*
 iustum, præcisse quidem peccatores homines: quia ni-

RR

hil eum latere potuit futurorum. Neque enim vel futura essent, si in eius presentia non fuissent, non tamen predestinasse quemlibet ad peccatum. Quod si ad peccatum ali- quod Deus hominem predestinaret, pro peccatis hominis non puniret. Dei enim predestinatione, aut peccatorum preparata est pia remissio, aut peccatorum iusta punicio.

Item de predestinatione. Cap. XXXIII.

*Ex dictis
Ambro.*

Iniquos itaque, quos preesciuit Deus hanc vitam in peccato terminaturos, predestinavit supplicio interminabili puniendos. In quo sicut culpanda non est preescientia humane iniquitatis, ita predestinatio iustissima laudanda est ultionis, ut agnosceretur, non ab eo predestinatum hominem ad qualecunque peccatum, quem predestinavit peccati merito puniendum. Deus itaque omnia hominum opera, siue bona, seu mala preesciuit: quia eum latere nihil potuit, sed sola bona predestinavit, quæ se in filiis gratia facturum esse preesciuit. Mala verò futura opera illorum, quos non predestinavit ad regnum, sed ad interitum, preesciuit potētissima deitate, & ordinavit prouida bonitate.

Item de predestinatione. Cap. XXXIII.

*Ex dictis
August.*

Dominus ipse suo sermone nos perdocuit, in eo quod à se ostendit paratum non solum regnum, ubi latetur boni, sed & ignem æternum, ubi crucientur mali. Bonis etenim dicitur: Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est à constitutione mundi. Malis autem dicitur: Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius. Ecce ad quod dominus iniquos, & impios predestinavit, id est, ad supplicium iustum, non ad aliquod opus iniustum. Ad penam non ad culpam, ad punitionem, non ad transgressionem, ad interitum quem ira iusti iudicis peccantibus reddidit, ad interitum, quo in se iram Dei peccantium iniquitas prouocauit. Quod beati Apostoli prædicatio manifestat, qui malos quos in æternum damnaturus est Deus, vasa vocat iræ, non culpæ. Ait enim: Quod si volens Deus ostendere iram & notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa iræ, aptata in interitum, ut ostenderet diuitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ parauit in glo-

riam. In hac extrema sententia notandum, quod de euan-
gelio sumens testimoniū, ait, prædestinatos malos in ignē
æternum, eo quod dicturus est dominus in iudicio non so-
lum bonis, vt percipiant regnum sibi paratum à constitu-
tione mundi, verū quod malis dicturus est. Ite maledicti
in ignem æternū, qui paratus est diabolo, & angelis eius.
Ex hoc enim approbat, quod iniquos & impios dominus
prædestinauerit ad supplicium, ex eo quod illis dicturus
est: Ite in ignem æternum. Vnde qui volunt dicere, quod
pœna prædestinata sit iniustis, nō iniusti prædestinati sunt
ad pœnam, viderint qualiter huius authoris dicta intelli-
gant. Cui enim paratur pœna, is nimirum preparator ad
pœnam.

Item de prædestinatione. Cap. XXXV.

Vasis verò ire nunquam Deus redderet interitū, si nō
spontaneū inueniretur homo habere peccatū. Quia
nec Deus peccanti homini iuste inferret iram, si homo ex
prædestinatione Dei cecidisset in culpam.

*Itē Au-
gustinus.*

Item de prædestinatione. Cap. XXXVI.

Sicut enim præscientia neminem compellit ad pecca-
tum, cum utiq; præscierit singulorū ante secula exter-
na peccata, ita quoque & prædestinatio eius neminē com-
pellit ad pœnam. Licet & antequā nascatur, aliquis præ-
destinatus sit, si permansurus est in iniquitate ad pœnam.

*Ex dictis
Fulgēti.*

Item de prædestinatione. Cap. XXXVII.

Sicut enim nemo potest imputare Deo quod peccat, ita
quoque quod peccatis puniendus sit. Peccat enim pro-
pria voluntate delinquens, puniendus est autem iusto iudi-
cio iudicantis, & sicut peccati causa non ex Dei præsciē-
tia descendit, quia nullus idcirco peccat: quia Deus eum
peccaturum præscierit, sed idcirco quia magis propriē
concupiscentiæ obedierit, quàm præcepto prohibentis
Dei à peccato. ita quoque nullus idcirco ad pœnam vadit:
quia hoc in prædestinatione Dei ante fuerat. Ex eo enim
quod præscitus est in peccatis permansurus, & sine pœni-
tentie fructu, vitam præsentem terminaturus, ex eo depu-
tatur est ad pœnam. Et sicut causa peccati concupiscen-
tia est, qua magis obeditur voluntati carnis, quàm præ-

*Ex dictis
Ambro.*

cepto diuino, ita penè deputatio, causa est peccati perpetratio, & postea pro peccato nulla digna satisfactio.

Item de prædestinatione. Cap. XXXVIII.

Ex dictis Ambro. **E**T Scriptura dicit: Considera opera domini: quia non potest corrigere, quem ille despexerit.

Item de prædestinatione. Cap. XXXIX.

Ex dictis August. **N**E MO qui bene credit in Deum, dubitat præscientia illius cælum, terramq; contineri, mundumq; prouidentia diuina regi. Et sicut nihil latet sapientiam eius, ita dispositio illius vniuersa moderatur & regit. Sic enim nulla est creatura occulta, in conspectu illius.

De creatione angelorum. Cap. XL.

Idem. **I**N principio creauit Deus cælum & terram, & aquam ex nihilo, & cum aquam ipsam adhuc tenebre occultarent, & aquam terra absconderet, facti sunt angeli, & omnes cœlestes virtutes, vt nō esset ociosa Dei bonitas, sed haberet in quibus per multa ante spacia bonitatem suam ostenderet: & ita hic visibilis mūdus ex his quæ creata fuerant, factus est, & ornatus.

Quòd nihil sit incorporeum, & inuisibile præter solum Deum. Cap. XLI.

Idem. **N**ihil incorporeum, & inuisibile in natura credendum, nisi solum Deum. Qui ideo incorporeus creditur: quia vbique est, & omnia implet, atq; constringit. Ideo inuisibilis omnibus creaturis est, quia incorporeus est.

Quòd omnis creatura sit corporea. Cap. XLII.

Idem. **C**reatura omnis corporea, Angeli, & omnes cœlestes virtutes corporeæ, licet non carne subsistant. Ideo autem corporeas esse credimus intellectuales naturas, quoniam localiter circumscribuntur, sicut & anima humana, quæ carne clauditur, & dæmones qui substantia angelicæ naturæ sunt.

Quòd omnes intellectuales naturæ immortales sint. Cap. XLIII.

Idem. **I**mmortales esse credimus intellectuales naturas, quæ carne carent, nec habent quod cadat, vt resurrectione egeat post ruinam.

Quod apostata angeli ante ruinam liberum arbitrium haberent. *Cap. XLIII.*

VNaqueq; enim res quasi tot passibus ad aliud tendit, *Grego. in suis mora libus.* tot mutabilitatis suæ motibus subiacet. Sola autem natura incomprehensibilis ab statu suo nescit moueri: quæ ab eo quod semper idem est, nescit immutari. Nam si angelorum substantia immutabilitatis motu fuisset ab auctore condita, nequaquam à beatitudinis suæ arce cecidisset. Mirè autem omnipotens Deus naturam summorum spirituum bonam, sed mutabilem condidit: ut & qui permanere nollent, ruerent, & qui in conditione perfilterent, tantò in ea iam dignus, quàm & ex arbitrio starent: & eò maioris apud Deum meriti fierent, quò mutabilitatis suæ motum, voluntatis statione fixissent.

Cur angelorum spiritus irremissibiliter peccauerunt. *Cap. XLV.*

Angelorum spiritus idcirco irremissibiliter peccauerunt: quia tantò robustius stare poterant, quàm eos carnis amixtio non tenebat. Homo verò idcirco post culpam veniam meruit: quia per carnale corpus aliquid quo semetipso minor esset, accepit. Vnde apud respectum iudicis argumentum pietatis est, hæc eadem infirmitas carnis.

Quod angeli custodes hominibus præponantur. *Cap. XLVI.*

QVIA verò angeli hominibus præsint, per prophetam testatur angelus, dicens: Princeps regni Persarum restitit mihi. Quod verò angeli à superiorum angelorum potestatibus dispensentur, Zacharias perhibet propheta, qui ait: Ecce angelus qui loquebatur in me, egrediebatur, & angelus alius egrediebatur in occursum eius, & dixit ad eum: Curre, loquere ad puerum istum, dicens: Absque muro habitabitur Hierusalem.

Quod singulis hominibus, singuli angeli dentur custodes. *Cap. XLVII.*

Abas Paulus simplex habebat gratiam, ut ingrediētes in Ecclesiam senes aspiceret: & ex ipsa facie eorum cuiusdam uniuscuiusque cogitationes, siue malæ essent, seu bonæ sentiret. Cum ergo venisset ad Ecclesiam, & ingrederentur senes, vidit eos clara facie, & læto animo ingredi, & angelos eorum cum gaudio pariter cum ipsis. Vnum autem ni-

grum & nebulosum habentem corpus, & daemones hinc, atque inde trahentes eum, cum admissio frero in naribus, & angelum sanctum eius de longè sequentem triste. Beatus ergo Paulus coepit flere amarissime, & pectus suum cedere, sedens ante Ecclesiam propter eum quem tale viderat. Omnes autem alii senes videntes eum sic fletum, ceperunt eum rogare, vt si quid in illis vidisset, eum eis ingrederetur in congregationem. Ille autem noluit ingredi, sed semper flebat propter eum quem sic viderat. Post paululum autem, cum absoluta congregatio discederet, iterum omnium vultus circumspiciebat, si tales egresserentur, quales ingressi sunt. Et vidit illum quem antea viderat nigrum & nebulosum egressum de Ecclesia clara facie, & candido corpore, & daemones de longè sequentes eum, sanctum autem angelum eius prope eum hilarem, & gaudetem super eum nimis.

Quod dextera Dei sit pars angelorum electa: sinistra autem eius, pars angelorum reproba. Cap. XLVIII.

*Grego. in
suis mora
lib^o dicit.*

QUID est ergo quod exercitus caeli à dextris, & sinistris eius stare perhibetur? Deus enim qui ita est intra omnia, vt etiam sit extra omnia, nec dextera, nec sinistra coelnditur, sed dextera Dei angelorum electa: sinistra autem Dei, pars angelorum reproba designatur. Non enim ministrant, solummodo boni qui adiuuant, sed etiam alii qui reprobent, id est, non solum qui à culpa redeunt subleuet, sed etiam qui redire nolentes grauet. Nec quod caeli exercitus, dicitur angelorum pars reproba in eo intelligi posse perhibetur. Quas enim suspensas àère nouimus, aues caeli nominamus. Et de istis spiritibus Paulus dicit: Contra spiritalia nequitia in caelestibus. Quorum caput enuncians, ait: Secundum principem aeris huius. A dextera ergo Dei & sinistra angelorum exercitus stat: quia & voluntas electorum spirituum, diuina praesentia concordat, & reproborum sensus sua malitia feruens, iudicio distractionis eius obtemperat. Vnde & mox fallax spiritibus in medium profuitisse describitur, per quem Ahab rex exigentibus suis meritis decipitur. Neque enim fas est credere, bonum spiritum fallacia deseruire voluisse. vt diceret: Egrediar, & ero medax spiritus in ore omnium.

prophetarum eius. Sed quia Ahab rex peccatis praecedentibus dignus erat, ut tali debuisset deceptione damnari, quatenus qui saepe volens ceciderat culpa, quandoque nolens caperetur ad poenam: occulta iustitia, licentia malignis spiritibus datur, ut quos volentes in peccati laqueo strangulant, in peccati poenam etiam nolentes trahant. Quod ergo illic a dextris atque sinistris Dei, exercitus caeli assistisse describitur, hoc hic inter filios Dei satan adfuisse perhibetur. Ecce a dextris Dei steterunt angeli, qui nominantur filii Dei, ecce a sinistris stant angeli: quia adfuit inter eos etiam satan.

Quod immundi spiritus in hoc caeli terraeque medio vagantur. Cap. XLIX.

PAULO ante iam diximus, unde & aues caeli nominamus. Et scimus, quod immundi spiritus, qui a caelo a thereo lapsi sunt, in hoc caeli terraeque medio vagantur. Qui tanto magis corda hominum ascendere ad caelestia inuident, quanto se a caelestibus per elationis suae immundiciam proiectos vident.

Grego. in suis moralibus dicit.

De hoc si pax in sublimibus retineatur. Cap. L.

Sed inter haec libet inquirere, si pax in sublimibus summa retinetur, quid est quod per angelum Danieli dicitur? Ego veni propter sermones tuos, princeps autem regni Persarum restitit mihi, xx. & vno diebus, & ecce Michael vnus de principibus, primus venit in adiutorium mihi. Et paulo post: Nunc reuertar ut praelier aduersus principem Persarum. Cum enim egrederer, apparuit princeps Graecorum adueniens. Quos itaque, alios principes gentium nisi angelos appellat, qui sibi resistere exeunti potuissent? Quae ergo esse pax in sublimibus potest, si inter ipsos quoque angelicos spiritus praeliandi certamen agitur, qui semper conspectui veritatis assistunt? Sed quia certa angelorum ministeria dispensandis singulis, quibusque gentibus sint praelata, cum subiectorum mores aduersum se vicissim praepositorum spiritu operaretur, ipsi qui praesunt spiritus contra se venire referantur. Is namque angelus, qui Danieli loquebatur, captiuus Israelitici populi in Perside constitutus praelatus agnoscitur Michael autem eorum, qui ex eadem plebe in Iudaea terra remaserat,

Ex iisdem.

RR iiii

præpositus inuenitur. Vnde ab eodem angelo paulo post
Danieli dicitur. Nemo est adiutor meus in omnibus his,
nisi Michaël princeps vester. De quo & hoc quod præmis-
mus, dicit. Et ecce Michaël vnus de principibus, primus ve-
nit in adiutorium mihi. Qui dum nequaquam simul esse,
sed venire in adiutorium dicitur, aperte ei populo præ-
tus agnoscitur, qui captus in alia parte tenebatur.

*Quod diaboli voluntas semper sit iniqua, potestas au-
tem eius nunquam iniusta. Cap. LI.*

Ex eisdē.

Sciendum verò est quia satanæ voluntas semper iniqua
est, sed nunquam potestas iniusta: quia à semetipso vo-
luntatem habet, sed à domino potestatem. Quod enim ip-
se facere iniquè appetit, hoc Deus fieri non nisi iuste per-
mittit. Vnde bene in libris Regum dicitur: Spiritus domi-
ni malus irruerat in Saul. Ecce vnus idemq; spiritus, & do-
mini appellatur, & malus domini videlicet per licentiam
potestatis iusta, malus autem per desiderium voluntatis in-
iusta. Formidari igitur non debet, qui nihil nisi permissa
valet. Sola ergo vis illa timenda est, quæ cum hostem fa-
uere permiserit, ei ad vsum iusti iudicij, & iniusta illius vo-
luntas, seruit. Paululum verò manum postulat extendi, quæ
exteriora sunt quæ expetit conteri. Neque enim satanæ
cere se aliquid multum putat, nisi cum in anima sauciatur,
ab illa patria feriens reuocet.

*Quod quatuor modis loquatur Deus ad diabolum, &
tribus modis diabolus ad Deum. Cap. LII.*

*Gregor.
in suis mo-
ralibus.*

Sciendum verò est, quia sicut hoc loco discimus, IIII
modis loquitur Deus ad diabolum: tribus modis diabo-
lus ad Deum. Quatuor modis loquitur Deus ad diabolum,
& iniustas vias eius arguit, & electorum suorum contra-
illum iustitiam proponit, & tentandam eorum innocentiam
ei concedendo permittit, & aliquando cum de tentare ar-
deat prohibet. Iniustas enim vias eius redarguit, sicut in
dictum est: Vnde venis? Electorum suorum contra illum ius-
titiam proponit sicut ait: Considerasti seruum meum Iob,
quod non sit ei similis super terram? Tentandam eorum in-
nocentiam ei concedendo permittit, sicut dicit: Ecce vni-
uersa quæ habet, in manu tua sunt. Rursumque eum à ten-

ratione prohibet, cum dicit: Tantum in eum ne extendas manum tuam. Tribus autem modis loquitur diabolus ad Deum, cum vel vias suas insinuat, vel electorum innocentiam fidei criminibus accusat, vel tentandam eandem innocentiam postulat. Vias quippe suas insinuat, qui ait: Circuivi terram, & perambulavi eam. Electorum innocentiam accusat: quia dicit: Nunquid frustra Iob timet Deum? Nonne tu vallasti eum, ac domum eius, vniuersamque substantiam per circuitum? Tentandam eandem innocentiam postulat, cum dicit: Extende manum tuam, & tange cuncta quae possidet, nisi in faciem benedixerit tibi.

Quod non sit palma victoriae sine labore certaminis.

Capitulum LIII.

Sine labore certaminis, non est palma victoriae. Vnde *Ex dialogo Greg.* decertauerunt? Malignus quippe spiritus cogitationi, locutioni, atque operi nostro semper adsistit: si fortasse quid inueniat, vnde apud examen aeterni iudicis accusator existat. Vis etenim nosse quomodo ad decipiendum semper adsistat? Quidam qui nunc nobiscum sunt, rem quam narro testantur. Quod vir vitae venerabilis Stephanus nomine, Valeriae provinciae presbyter fuit, huius nostri Bonifacii diaconi, atque dispensatoris ecclesiae, cognatione proximus. Qui quadam die de itinere domum regressus, mancipio suo negligenter loquens praecepit dicens: Veni diabole, discalcia me. Ad cuius vocem mox cœperunt se caligarum corrigiae in summa velocitate dissoluere, vt apertè constaret, quod ei ipse qui nominatus fuit, ad extrahendas caligas, diabolus obedisset. Quod mox vt presbyter vidit, vehementer expauit, magnisque vocibus clamare cœpit dicens: Recede miser, recede: non enim tibi, sed mancipio meo locutus sum. Ad cuius vocem protinus recessit, ita vt inuenta sint magna iam ex parte dissoluta corrigiae, ex parte remanserint. Qua in re colligi potest antiquus hostis, qui iam praesto est corporalibus factis, quam nimis insidiis, nostris cogitationibus insistit.

De creatura, & natura, & ministerio angelorum, & de casu apostatarum. Cap. LIII.

Angelorum nomen officij est, non naturae. Nam seculorum sic loquitur.

S. Isidor. in libro officiorum sic loquitur.

cœlis ad annunciandum hominibus mittuntur: ex ipsa
 annunciatione angeli nominantur. Natura enim spiri-
 tus sunt. Tunc autem angeli vocantur, quando mutan-
 tur. Natura angelorum mutabilis est, sed facit eos in-
 corruptos charitas sempiterna. Gratia non natura esse in-
 commutabiles angelos. Nam si natura incommutabiles
 essent, diabolus utique non cecidisset. Mutabilitatem ite-
 que naturæ suffragat in illis contemplatio creatoris. In-
 de & priuatus est apostata angelus, dum fortitudinem
 suam non à Deo, sed à se voluit custodire. Ante omnem
 creaturam angeli facti sunt, dum dictum est: fiat lux. De
 ipsis enim dicit scriptura: Prior omnium creata est sapien-
 tia. Lux enim dicuntur, participando lucis æternæ sapien-
 tiæ verò dicuntur ignitæ inhærendo sapientiæ. Et cum
 sint mutabiles natura, non tamen finit eos contemplatio
 mutari diuina. Ante omnem creationem mundi, creati
 sunt angeli, & ante omnem creationem angelorum, dia-
 bolus conditus est, sicut scriptum est. Ipse est principium
 viarum Dei. Vnde & ad comparisonem angelorum, ar-
 changelus appellatus est. Prius enim creatus extitit ordi-
 nis prælatione, non temporis quantitate. Primatum har-
 buisse angelorum diabolum scimus, ex qua fiducia cecidit,
 ita ut sine reparatione laberetur. cuius prælationis ex-
 cellentiam propheta his verbis annunciat: Cedri non fue-
 runt altiores illo in paradiso Dei, abieres non adæquaue-
 runt summitatem illius. Omne lignum paradisi non est
 assimilatum illi: quoniam speciosorem fecit eum Deus. Dis-
 stat conditio angeli, à conditione hominis. Homo enim ad
 Dei similitudinem conditus est. Archangelus verò qui les-
 plus est, signaculum Dei similitudinis appellatus est. Ter-
 stante domino per Ezechie. Tu signaculum similitudinis
 Dei plenus sapientia, perfectus decore, in deliciis paradisi
 si Dei fuisti. Quanto enim subtilior est eius natura, tan-
 to plenius extitit ad similitudinem diuinæ veritatis ex-
 pressam. Prius de cœlo cecidisse diabolum constat, quam
 homo conderetur. Nam mox ut factus est, in superbiam
 erupit, & præcipitatus de cœlo est. Nam iuxta veritatis
 testimonium, ab initio mendax fuit, & in veritate non
 steterit, quia statim ut factus est, cecidit. Fuit quidem in ve-
 ritate conditus, sed non stando confestim à veritate est

lapsus. Vno superbia lapsu, dum Deo per timorem se con-
 ferunt, & homo cecidit, & diabolus. Sed homo reuersus est
 ad pœnitentiam, dum se inferiorem esse cognoscit. Diabo-
 lus verò non solum in hoc contentus, quod se Deo æqua-
 lam existimans cecidit, insuper etiam superiorem Deo se
 dicit, secundum apostoli dicta, qui ait de Antichristo: Qui
 aduersatur, & extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut
 quod colitur. Diabolus ideo iam non petet veniam: quia
 non compungitur ad pœnitentiam. Membra verò eius sæ-
 pe per hypocrisin deprecantur, quod tamen pro mala con-
 sententia adipisci non merentur. Discat humana miseria,
 quod ea causa citius prouocetur Deus præstare veniam,
 dum infirmo compatitur homini: quia ipse homo traxit ex
 parte inferiori infirmitatem peccandi, hoc est, ex carne,
 qua inclusa anima detinetur. Apostatae angeli ideo ve-
 niam non habent: quia carnalis fragilitatis nulla infirmi-
 tate grauati sunt vt peccarent. Homines autem post pec-
 catum idcirco reuertuntur ad veniam, propter quod ex
 lutea materia pondus traxerunt infirmitatis, ideoque pro
 infirma carnis conditione, reditus patet homini ad salu-
 rem. Sicut & Psalmus dicit: Ipse seit figmentum nostrum.
 Memento domine quod terra sumus. Et iterum: Memora-
 re, inquit, quæ sit mea substantia. Postquam apostatae an-
 gelli ceciderunt, reliqui perseverantiâ aeternæ beatitudinis
 solidati sunt. Vnde & post cœli creationem in principio
 reperitur, fiat firmamentum, & vocatum est firmamentum
 cœlum. Nimirum ostendens, quod post angelorum ruinam,
 hi qui permanserunt, firmitate in meruerunt aeternæ perse-
 uerantiæ, & beatitudinis, quam antea minus acceperant.
 Post diaboli diectionem, angelorum sanctorum collatam
 sanctitatis perseverantiam, & beatitudinem quam minus
 acceperant, vnde oportet cognosci quod malorum iniqui-
 tas, sanctorum seruiat humilitati: quia vnde mali corru-
 unt, inde boni proficiunt. Bonorum angelorum nume-
 rus, qui post ruinam angelorum malorum est diminitus,
 ex numero electorum omnium supplebitur, qui nume-
 rus soli Deo est cognitus. Inter angelos distantia pote-
 statum est, & pro graduum dignitate, ministeria eisdem
 sunt distributa. Aliisque alij præferuntur tam culmine po-
 restatis, quâ scientia virtutis. Subministrant igitur alij alio-

rum præceptis, atque obediunt iussis. Vnde ad prophetam Zachariam angelus angelum mittit, & quæcunque annunciare debeat præcipit. Nouem esse distinctiones vel ordines angelorum sacra scriptura testatur, id est, angeli, archangeli, throni, dominationes, virtutes, principatus, potestates, cherubin, & seraphin. Horum ordinum numerum etiam Ezechiël propheta describit sub totidem nominibus lapidum, cum de primatu apostate angeli loqueretur. Omnis, inquit, lapis operimentum tuum, sardius, & topazius, & iaspis, chrysolithus, & onyx, & berillus, saphyrus, carbunculus, & smaragdus. Quo numero lapidum, ipsi ordines designati sunt angelorum. Quos apostata angelus ante lapsum quasi in vestimento ornamenti sui affixos habuit ad quorum se comparationem dum se clariorem cunctis aspexit, confestim intumuit, & cor suum ad superbiam eleuauit. Angeli semper in Deo gaudent, non in se. Malus verò inde est diabolus: quia non quæ Dei, sed quæ sua sunt requisit. Nulla autem maior iniquitas quam non in Deo, sed in se velle quempiam gloriarî. Angeli verò Dei cognoscunt omnia antequam in re fiant: & quæ apud homines adhuc fututa sunt, angeli iam reuelante Deo nouerunt. Præuaricatores angeli etiam sanctitate amissa, non tamen amiserunt viuacem creaturæ angelicæ sensum. Triplici enim modo præscientiæ acuminè vigent, id est, subtilitate naturæ, experientia temporum, reuelatione superiorum potestatum. Quoties Deus quocumque flagello huic mundo irascitur, ad ministerium vindictæ apostata angeli mittuntur: qui tamen diuina potestate cohercentur, ne tantum noceant, quantum cupiunt. Boni autem angeli ad ministerium salutis humanæ deputati sunt: & curas administrant mundi, & regant omnia iussu Dei, testante Apostolo: Nonne omnes, inquit, sunt administratores spiritus, in ministerium missi, propter eos qui hereditatem capiunt salutis? Angeli corpora in quibus hominibus apparent in superno aëre sumunt, solidamque speciem ex cœlesti elemento inducunt, per quam humanis obrutibus manifestius demonstrentur. Singula gentes præpositos angelos habere creduntur, quod ostenditur testimonio angeli Daniëli loquentis: Ego, inquit, veni, vt nunciarem tibi, sed princeps regni Persarum resistit mihi

Et post alia: Non est qui me adiuuet, nisi Micael princeps
 vester. Item, omnes homines angelos habere probantur,
 Loquente domino in Euangelio: Amen dico vobis: quia
 angeli eorum semper vident faciem patris mei, qui in cœ-
 lis est. Vnde & Petrus in Actibus apostolorum, cum pulsa-
 rent ianuam, dixerunt intus apostoli: Non est Petrus, sed
 angelus eius est. Si Deum angeli contuentur, & vident, cur
 Petrus apostolus dicit: In quem desiderant angeli Dei con-
 spicere? Item si eum non contuentur nec vident, quomodo
 iuxta sententiam domini angeli eorum semper vident fa-
 ciem patris mei qui in cœlis est? Sed bene vtrunq; est. Nam
 veraciter credimus quod Deum angeli, & vident, & videre
 desiderant: & habent, & habere festinant, & amant, & a-
 mare nituntur. Si enim sic videre desiderant vt effectu desi-
 derij non perfruantur, desiderium hoc necessitatem habet,
 & necessitas ista pœnalis est. Sed beatis angelis omnis pœ-
 na longè est: quia nunquam simul pœna & beatitudo con-
 ueniunt. Rursum, si eos dicimus Dei visione satiari, satietas
 fastidium habere solet, & scimus illos Dei visionem quam
 desiderant, fastidire non posse. Quid ergo est, nisi vt miro
 modo simul vtrunque credamus, quia & desiderât, & satian-
 tur? Sed desiderât sine labore, & satiantur sine fastidio. Ne
 enim sit in desiderio necessitas, desiderantes satiantur. Et
 iterum: Ne sit satietate fastidium, satiari desiderant. Vident
 enim angeli faciem patris per satietatem, sed quia satietas
 ista fastidium nescit, angeli desiderant in eo prospicere
 semper. Vbicunque in scripturis sanctis pro Deo angelus
 ponitur, non pater, non spiritus sanctus, sed pro incarna-
 tionis dispensatione solus filius intelligitur. Ante domini-
 ce incarnationis aduentum, discordia inter angelos, & ho-
 mines fuit. Veniens autem Christus, pacem in se angelis &
 hominibus fecit. Eo quippe nato, clamauerunt angeli in ter-
 ra: Pax hominibus bone voluntatis. Per incarnationem igitur
 Christi, non solum Deo reconciliatus est homo: verum
 etiam pax inter angelos & homines reformata est. Discor-
 dia igitur ante aduentum Christi angelorum, & hominum
 fuisse per id maxime agnoscitur, quod salutari in veteri tes-
 tamento ab hominibus angeli, despiciunt resalutari ab eis.
 Quid in nouo testamento à Ioanne factum, non solum re-
 uerenter angelus suscipit, verum etiam ne faciat interdicit.

tribus non potuit calari, sed subtiliter indagantes, atque illius omnia medicamenta perscrutantes, eosdem tres aureos in medicamine absconditos inuenerunt. Quod mox ut mihi nunciatum est, tantum malum de fratre qui nobiscum communiter vixit, a quamimter ferre non valui: quippe quia eiusdem monasterij semper regula fuit, ut cuncti fratres ita communiter viuerent, quatenus eis singulis nulla habere propria liceret. Tunc nimio mœrore percussus, cogitare ceppi, vel quod ad purgationem morientis facerem, vel quod in exemplo viuentibus fratribus prouiderem. Precioso igitur eiusdem monasterij præposito ad me accito, dixit. Vade, & nullus ex fratribus se ad eum morientem iungat, nec sermonem consolationis ex cuiuslibet eorum ore percipiat, sed cum in morte constitutus fratres quæsieris, ei suus frater carnalis dicat: quia pro solidis quos occultè habuit, à cunctis fratribus abominatus sit, ut saltem in morte de culpa mentem amaritudo transuerberet, atque à peccato quod perpetravit purget. Cum verò mortuus fuerit, corpus illius cum fratrum corporibus non ponatur, sed quolibet fossam in sterquilinio facite, in eo corpus ei⁹ proiicite, ibique super eum tres aureos quos reliquit iactate, simul omnes clamantes, pecunia tua tecum sit in perditione, & sic eum terra operite. In quibus vtrisque rebus vnã morienti, alteram verò volui viuentibus fratribus prodesse: ut & illum amaritudo mortis à culpa solubilem faceret, & istos auritia tanta damnatio misceri in culpa prohiberet. Quod ita factum est. Nam cum idem peruenisset ad mortem, & anxie quæreret se fratribus commendare, nullusque ei ex fratribus applicare & loqui dignaretur, ei carnalis frater, cur ab omnibus esset abominatus, innotuit. Qui protinus de reatu vehementer gemuit, atque in ipsa tristitia è corpore exiuit. Qui ita sepultus est, ut dixi. Sed fratres omnes eadem sententia perturbati, ceperunt singuli extrema quaque, & vilia, & qua eis semper habere regulariter licebat, ad medium proferre, vehementerque formidabant, ne quid apud se esset, vnde reprehendi potuissent. Cum verò post mortem eius triginta iam essent dies eius euoluti, cepit animus meus defuncto fratri copari, eiusque cum dolore grati supplicia pensare, & si quid esset ereptionis eius in remedium quærere. Tunc euocato ad me Precioso eodem

Ab hoc homo in veteri testamento despicitur, nec refertur ab angelo, eo quod homo adhuc nondum transisset in Deo. Suscipitur autem homo à Deo, & ruerenter salutatur ab angelo. Nam & Mariam angelus legitur salutasse, & Iohanni angelum salutanti, ab eodem angelo dicitur: Vide ne feceris, conseruus enim tuus sum, & fratrum tuorum. Per quod agnoscitur, per incarnationem dominicam, pacem hominibus fuisse, & angelis, redditam.

Quod supernorum ciuium numerus, & finitus sit, & infinitus. Cap. LV.

Grego. in
suis moralibus.

Supernorum ciuium numerus, & infinitus, & definitus exprimitur, vt qui Deo est numerabilis, esse nobis innumerabilis demonstratur, quamuis aliud est assistere, aliud ministrare. Assistentium enim illa proculdubio potestates, quæ ad quædam hominibus nuncianda non excedunt. Ministrant verò hi qui ad exempla officia nunciatorum veniunt, sed tamen ipsi quoque à contemplatione ab intimis non recedunt. Et quia plures sunt qui ministrant, quam hi qui principaliter assistunt, assistentium numerus quasi definitus, ministrantium verò infinitus ostenditur. Angelicis verò spiritus rectè Dei milites dicimus: quia decertare eos contra potestates aërias non ignoramus. Quæ tamen certamina non labore, sed imperio peragunt: quia quicquid agendo contra immundos spiritus appetunt, ex adiutorio cuncta regentis possunt.

Quod, omnis culpa ante discessum oblationis munere soluat. Cap. LVII.

Ex dialogo Grego.

Sed neque hoc silendum existimo, quod adum in meo monasterio ante hoc triennium reminiscor. Quidam nanque monachus Iustus nomine, medicinæ arte imbutus fuit, qui mihi in eodem monasterio constituto, sedulo obsequio, atque in assiduis agritudinibus meis excubare contempsit. Hic itaque languore corporis præuentus, ad extrema deductus est. Cui in ipsa molestia sua, frater germanus nomine Copiosus, seruebat. Qui ipse quoque nunc in hac vrbe per eandem medicinæ artem, temporalis vite splendia sectatur. Sed prædictus Iustus, cum iam se ad extrema peruenisse cognouisset eidem fratri suo Copioso, quædam occultos tres aureos haberet, innotuit. Quod nimirum fra-

tribus non potuit calari, sed subtiliter indagantes, atque illius omnia medicamenta perscrutantes, eosdem tres aureos in medicamine absconditos inuenerunt. Quod mox ut mihi nunciatum est, tantum malum de fratre qui nobiscum communiter vixit, a quamimter ferre non valui: quippe quia eiusdem monasterij semper regula fuit, ut cuncti fratres ita communiter viuerent, quatenus eis singulis nulla habere propria liceret. Tunc nimio mœrore percussus, cogitare ceppi, vel quod ad purgationem morientis facerem, vel quod in exemplo viuentibus fratribus prouiderem. Precioso igitur eiusdem monasterij præposito ad me accito, dixit. Vade, & nullus ex fratribus se ad eum morientem iungat, nec sermonem consolationis ex cuiuslibet eorum ore percipiat, sed cum in morte constitutus fratres quæsierit, ei suus frater carnalis dicat: quia pro solidis quos occultè habuit, à cunctis fratribus abominatus sit, ut saltem in morte de culpa mentem amaritudo transuerberet, atque à peccato quod perpetravit purget. Cum verò mortuus fuerit, corpus illius cum fratrum corporibus non ponatur, sed quolibet fossam in sterquilinio facite, in eo corpus ei⁹ proiicite, ibique super eum tres aureos quos reliquit iactate, simul omnes clamantes, pecunia tua tecum sit in perditione, & sic eum terra operite. In quibus vtrisque rebus vnã morienti, alteram verò volui viuentibus fratribus prodesse: ut & illum amaritudo mortis à culpa solubilem faceret, & istos auritia tanta damnatio misceri in culpa prohiberet. Quod ita factum est. Nam cum idem peruenisset ad mortem, & anxie quæreret se fratribus commendare, nullusque ei ex fratribus applicare & loqui dignaretur, ei carnalis frater, cur ab omnibus esset abominatus, innotuit. Qui protinus de reatu vehementer gemuit, atque in ipsa tristitia è corpore exiuit. Qui ita sepultus est, ut dixi. Sed fratres omnes eadem sententia perturbati, ceperunt singuli extrema quaque, & vilia, & qua eis semper habere regulariter licebat, ad medium proferre, vehementerque formidabant, ne quid apud se esset, vnde reprehendi potuissent. Cum verò post mortem eius triginta iam essent dies eius euoluti, cepit animus meus defuncto fratri copari, eiusque cum dolore grati supplicia pensare, & si quid esset ereptionis eius in remedium quærere. Tunc euocato ad me Precioso eodem

monasterij nostri præposito, dixit tristis. Diu est, quod frater ille qui defunctus est in igne cruciatur, debemus ei aliquid charitatis impendere, & eum in quantum possumus, ut eripiatur adiuare. Vade itaque & ab hodierna die diebus triginta cõtinuis offerre pro eo sacrificium stude, & nullus omnino prætermittatur dies, quo pro absolutione illius salutaris hostia non immoletur. Qui protinus abscessit, & paruit. Nobis autem, alia curantibus, atque euolutos dies non numerantibus, idem frater qui defunctus fuit, nocte quadam fratri suo Germano Copioso per visionem apparuit. Quem ille cum vidisset, inquisiuit dicens: Quid est frater? Quomodo es? Cui ille respondit: Nunc vsque malè fui, modò iam benè sum: quia hodie communionem recepi. Quod idem Copiosus pergens, protinus fratribus in monasterio indicauit. Fratres verò sollicitè computabant dies, & repererant quòd ipse dies exitit, quo pro eo trigesima oblatio fuit impleta. Cumque & Copiosus nesciret, quid pro eo fratres agerent, & fratres ignorassent quod de illo Copiosus vidisset, uno eodemque tempore dum cognouit ille quod isti ignorant, atque isti cognoscebant quod ille vidit, concordantes simul visionem & sacrificiam, res apertè claruit, quia frater qui defunctus fuit, per salutarem hostiam supplicium euasit.

Quòd sacra oblatio post mortem animabus prodesse possit, si non sunt culpæ indissolubiles.

Caput LVII.

Ex dialo.
Gregor.

SI culpæ post mortem insolubiles non sunt, multorum solet animas etiam post mortem sacra oblatio hostiæ salutaris adiuuare, ita ut hoc nunquam ipse defunctorum animæ expetere videantur. Nam prædictus Felix episcopus, à quodam venerabilis vitæ presbytero qui vsque ante biennium vixit, & in diocesi Centumcellensis vrbs habitauit, atque Ecclesiæ beati Ioannis, quæ in loco, qui Tauriana dicitur, sita est, præerat, cognouisse se asserit: quòd idem presbyter in eo loco in quo aquæ calidæ vapores nimios faciunt, quoties necessitas corporis exegit, lauari consuevit. Vbi dum die quadam fuisset ingressus, inuenit quendam incognitum virum, ad suum obsequium paratum, qui sibi de pedibus calciamenta abstraheret, vestimenta susciperet, & exeunti à calore sabana præberet, atque omne ministerium cum magno famulatu perageret. Cumque hoc sæpius fecisset,

idem presbyter die quadam ad balnea iturus, intra semet-
ipsum cogitans, dixit: Viro illi qui mihi solet tam deuotif-
simè ad lauandum obsequi, ingratus apparere non debeo,
sed aliquid me necesse est ei pro munere portare. Tūc du-
as secum oblationum coronas detulit. Qui mox, vt perue-
nit ad locum, hominem inuenit: atque ex more eius obse-
quio in omnibus vsus est. Lauit itaque, & cū iam vestitus
voluisset egredi, hoc quod secum detulit obsequenti sibi
viro pro benedictione obtulit, petens, vt benignè suscipe-
ret, quod ei charitatis gratia offerret. Cui ille mœrens, af-
flictusq; respōdit: Mihi ista quare das pater: Iste panis san-
ctus est, & ego hunc manducare non possum. Me etenim
quem vides, aliquādo loci huius dominus fui, sed pro cul-
pis meis hic post mortem deputatus sum. Si autē mihi pre-
stare vis, omnipotenti Deo pro me offer hunc panem, vt
pro peccatis meis interuenias: & tunc exauditum te esse
cognosce, quum huc ad lauandum veneris, & me; minimè
inuenis. In quibus verbis disparuit, & is qui esse homo
videbatur, euanescendo innotuit, quia spiritus fuit. Idem
verò presbyter, hebdomada continua sese p̄ eo in lachry-
mis afflixit, salutarem quotidie hostiam obtulit, & reuersus
postea ad balneum, eum minimè inuenit. Qua ex re, quā-
tum profit animabus immolatio sacræ oblationis ostēdi-
tur: quando hanc & ipsi mortuorū spiritus à viuentibus pe-
tunt, & signa indicant, quibus per eam absoluti videantur.

*Quòd beatius sit quemq; liberum hinc exire, quàm post
mortem libertatem quærere. Cap. LVIII.*

Cunctis ostenditur: quia si insolubiles culpæ fuerint,
ad absolutionem prodesse, minimè etiam mortuis vi-
ctima sacræ oblationis possit. Sed sciendū est, quia illis sa-
cra victima mortuis profit, qui hic viuendo obrinuerint, vt
eos etiam post mortem bona adiuuēt, quæ hic pro ipsis ab
aliis fiunt. Inter hæc autem pensandum est, vt tutior via
sit, vt bonum quod quisque post mortem sperat agi per a-
lios, agat dum viuit ipse per se. Beatius quippe est liberum
exire, quàm post vincula libertatem quærere.

*Quòd nullus debeat rogare pro peccato, quod
est ad mortem. Cap. LIX.*

Peccatum quippe vsque ad inferos ducitur, quod ante
finem vitæ præsentis per correctionem ac pœnitentiã

*Grego. in
suo dialo-
go dicit.*

*Grego. in
suis mora
libus.*

non emendatur. De quo videlicet peccato per Ioannem dicitur: Est peccatum ad mortem, non pro illo dico, ut roget quis. Peccatum nanque ad mortem est: quia scilicet peccatum quod hic non corrigitur, eius venia frustra postulatur. De hoc adhuc subditur: Obliviscatur eius misericordia. Omnipotentis Dei misericordia oblivisci eius dicitur, qui omnipotentis Dei iustitiã fuerit oblitus. Quisquis eũ nũc iustum non timet, post inuenire non valet misericordem.

*Vt omnes animæ electorum credendæ sint esse in cælo,
& iniquorum animæ in inferno. Cap. LX.*

Ex dialo. Gregorij. **I**nquisitioni meæ iam video sufficienter satisfactũ, sed hoc est adhuc quod quæstione animum pulsat. Quia cum superius dictum sit esse iam sanctorum animas in cælo: restat proculdubiò, ut iniquorũ quoque animæ esse non nisi in inferno credantur, & quid de hac re habeat, veritas ignoro. Nam humana æstimatio non habet, peccatorum animas posse ante iudicium cruciari. Si esse sanctorũ animas in cælo sacri eloquii satisfactione credidisti, oportet ut per omnia esse credas iniquorum animas in inferno: quia ex retributione æternæ iustitiæ, ex qua iam iusti gloriãtur, necesse est per omnia, ut & iniusti crucientur. Nam sicut electos beatitudo lætificat, ita credi necesse est, quod à die exitus sui, ignis reprobos exurat.

Quod sicut finis non est gaudio bonorum, sic finis non est tormentis malorum. Cap. LXI.

Ex dialo. Gregorij. **N**unquid nam quæso te dicimus eos, qui semel illic meriti fuerint, semper arduos? Cõstat nimis, & incũstanter verũ esse: quia sicut finis non est gaudio bonorum, ita finis non est tormentis malorum. Nam cum veritas dicat: Ibunt hi in supplicium æternum, iusti autẽ in vitam æternam: quia verũ est quod promissit, falsum proculdubio non erit quod minatus est Deus.

Quod ita non sit, ut quidam affirmant, quod Deus ob hoc minatus sit, æternam pœnam peccantibus, ut corrigeret à malis. Cap. LXII.

Ex dialo. Greg. Petr^o inter. Gre. ref.

QUID si quis dicat, idcirco Deus peccantibus æternam penam minatus est, ut eos à peccatorum perpetratione compesceret? Si falsum est quod minatus

est, vt ab iniustitia corrigeret, etiam falsa est pollicitus, vt ad iustitiam prouocaret. Sed quis hoc dicere, vel insanus præsumat? Et si minatus est, quod nõ erat impleturus, dum asserere eum misericordem volumus, fallacem, quod nefas est dicere, prædicare compellimur.

Cur peccata quæ cum fine perpetrata sunt, sine fine puniantur. Cap. LXIII.

SCIRE velim, quomodo iustū sit, vt culpa quæ cū fine perpetrata est, sine fine puniatur. Hoc rectè diceretur, si di- *Ex eod.*
strictus iudex non corda hominum, sed facta pensaret. Ini- *Pet. int.*
qui enim ideo cum fine deliquerunt: quia cum fine vixe- *Gre. ref.*
runt. Nam voluissent vtique, si potuissent, sine fine viuere, vt potuissent sine fine peccare. Ostendūt enim, quia in peccato viuere semper cupiunt, qui nunquam desinūt peccare, dum viuunt. Ad magnam ergo iustitiam iudicatis pertinet, vt nunquam careant supplicio, qui in hac vita nunquam voluerunt carere peccato.

Quòd Deus pius sit, & non pascatur cruciatu miserorū, iustus autem, & ideo non sedetur in perpetuum ab iniquorum vltione. Cap. LXIII.

SED nullus iustus crudelitate pascitur, & delinquens *Ex eod.*
seruus à iusto domino, idcirco cædi præcipitur, vt à ne- *Pet. int.*
quitia corrigatur. Ad hoc enim vapulat, vt emendare de- *Gre. ref.*
beat. Iniqui autem gehennæ igni traditi, si ad correctionē nunquam veniant, quo sine semper ardebunt? Omnipotēs Deus, quia pius est, miserorum cruciatu nõ pascitur: Quia autem iustus est, ab iniquorum vltione in perpetuum non sedatur. Sed iniqui omnes æterno supplicio deputati, sua quidem iniquitate puniuntur, & tamē ad aliquid ardebūt, scilicet, vt iusti omnes, & in Deo videant gaudia quæ percipiunt, & in illis respiciant supplicia quæ euaserunt, quatenus in æternum tantò magis diuinæ gratiæ debitores se esse cognoscant, quantò in æternum mala puniri conspiciunt, quæ eius adiutorio vicerunt.

De hoc si ante restitutionem corporum, animæ iustorum in cælum recipiantur. Cap. LXV.

PLACET quod dicis: Sed velim nosse, si nūc ante re- *Ex eod.*
stitutionem corporum in cælum recipi valeant animæ *Pet. int.*
Gre. ref.

iustorum. Hoc nanque de omnibus iustis fateri non possumus, neque de omnibus negare. Nam sunt quorundam iustorum animæ, quæ à cœlesti regno quibusdam adhuc mansionibus differuntur. In quo dilationis damno, quid aliud innuitur, nisi quòd perfectæ iustitiæ aliquid minus habuerunt? Et tamen luce clarius constat quia perfectorum iustorum animæ, mox ut huius carnis claustra exeunt, in cœlestibus sedibus recipiuntur. Quod & ipsa per se veritas testatur, dicens: Vbicunque fuerit corpus, illuc congregabuntur aquilæ: quia vbi ipse redemptor noster est corpore, illuc proculdubio colliguntur, & animæ iustorum. Et Paulus dissolui desiderat, & cum Christo esse. Qui ergo Christum esse in cœlis non dubitat, nec Pauli animam esse in cœlo negat. Qui etiam de dissolutione sui corporis, atque habitatione patriæ cœlestis dicit: Scim⁹ quia si terrestris domus nostra hui⁹ habitationis dissoluatur, quòd ædificationem habemus ex Deo, domum nō manufactam, sed æternam in cœlis.

Quòd iusti in die iudicij animarum, simul & corporum gloria lætabuntur. Cap. LXVI.

Ex eod. Pet. int. Gre. ref. **S** igitur nunc in cœlo sunt animæ iustorum, quid est hoc quod in die iudicij pro iustitiæ suæ retributione recipiunt? Hoc in eis nimirum crescit in iudicio, quod nunc animarum sola: postmodum verò corporum beatitudine perfruantur, ut in ipsa quoque carne gaudeant, in qua dolores pro domino, cruciatusq; pertulerunt. Pro hac quippe geminata eorum gloria scriptum est: In terra sua duplicia possidebunt. Hinc etiam ante resurrectionis diem de sanctorum animabus scriptum est: Datae sunt illis singulæ stolæ albæ, & dictum est illis, ut requiescerent tempus adhuc modicum, donec impleatur numerus confertorum, & fratrum eorum. Qui itaque nunc singulas acceperunt, in iudicio binas stolas habituri sunt: quia modò animarum res tantummodo agitur, tunc autem animarum, simul & corporum gloria lætabuntur.

De hoc si boni bonos in regno, vel si mali malos in supplicio agnoscant. Caput LXVII

Ex eod. Pet. int. Gre. ref. **N**osse vellem, si boni bonos in regno, vel mali malos in supplicij agnoscant. Huius rei sententia in verbis est dominicis, quam iam superius protulimus, luce clarius

demōstrata. In quibus cū dictum esset. Homo quidā erat
 diues, & induebatur purpura & bysso, & epulabatur quo-
 tidie splendide. Et erat quidam mendicus nomine Laza-
 rus, qui iacebat ad ianuam eius vlceribus plenus, cupiens
 saturari de micis quæ cadebant de mensa diuitis, & nemo
 illi dabat: sed & canes veniebant, & lingeabant vlcera eius:
 subiunctum est, quòd Lazarus mortuus portaretur ab an-
 gelis in sinum Abraham, & mortuus diues sepultus est, in in-
 ferno. Qui eleuans oculos suos, cū esset in tormētis, vi-
 dit Abraham à longè, & Lazarum in sinu eius, & ipse cla-
 mans, dixit: Pater Abraham, miserere mei, & mitte Laza-
 rum, vt intingat extremum digiti sui in aquā, vt refrigeret
 linguā meam. Cui Abraham dicit: Fili, recordare, quia re-
 cepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala. Diues
 autem de seipso iam spem salutis non habens, ad promerē-
 dam suorum salutem conuertitur, dicens: Rogo te pater,
 vt mittas eum in domum patris mei: habeo enim quinque
 fratres, vt testetur illis, ne & ipsi veniant in locū hunc tor-
 mentorum. Quibus verbis aperte declaratur: quia & boni
 bonos, & mali agnoscant malos. Si igitur Abraham Laza-
 rum minimè recognosceret, nequaquam ad diuitem posia-
 rum in tormētis de transacta eius contritione loqueretur,
 dicens: Quòd mala receperit in vita sua. Et si mali malos
 non recognoscerent: nequaquam diues in tormentis posi-
 tus, fratrum suorum etiam absentiam meminisset. Quomo-
 do enim præsentes nō posset agnoscere, qui etiam pro ab-
 sentium memoria curauit exorare? Qua in re illud quoq;
 ostenditur, quòd nequaquam ipse requisisti: quia & boni
 malos, & mali cognoscunt bonos. Nam & diues ab Abrahā
 cognoscitur, cū dictum est: Recordare, quia recepisti bo-
 na in vita tua: & elect⁹ Lazarus à reprobis est diuite cog-
 nitus, quem mitti precatur ex nomine, dicens: Mitte Lazarū,
 vt intingat extremū digiti sui in aquam, vt refrigeret lin-
 guam meā. In qua videlicet cognitione, vtriusq; partis cu-
 mulus retributionis excrescit, & vt boni amplius gaudeāt:
 quia secum eos lætari conspiciunt, quos amauerūt: & mali
 dum cum eis torquentur, quos in hoc mūdo despecto Deo
 dilexerūt, eos non solū sua, sed etiam eorū pœna consu-
 mat. Fit autem in electis quiddam mirabilius: quia nō so-
 lūm eos cognoscūt, quos in hoc mundo nouerūt, sed velut

D. BURCHARDI EPIS. VVORMAC.

visos ac cognitos recognoscunt bonos, quos nunquam viderunt. Nam cum antiquos patres in illa æterna hereditate viderint, eis incogniti per visionem non erunt, quos in opere semper nouerunt. Quia enim illic omnes communi claritate Deum conspiciant, quid est quod ibi nesciat, ubi scientem omnia sciunt? Nam quidam noster & vitæ venerabilis vir, religiosusq; valde & laudabilis, cum ante triennium moreretur, sicut religiosi alii, qui præsentis fuerunt, testati sunt, in hora sui exitus, Ionam prophetam, Ezechielem quoque & Danielelem, cœpit aspicere. Quos dum venisse ad se diceret, & depressis luminibus eis reuerentiæ obsequium præberet, ex carne educus est. Quia in re aperte datur intelligi, quæ erit in illa incorruptibili vita notitia, si vir iste adhuc in carne corruptibili positus, prophetas sanctos quos nimirum nunquam vidit, agnouit. Solet autem plerumque contingere, ut egressura anima eos etiam recognoscat, cum quibus pro equalitate culpæ, vel etiam præmiorum, in vna est mansione deputanda: quod multi in eo exitu vident, qui aut in regno, aut in supplicio pares habebuntur.

De hoc si ignis purgatorius credendus sit, qui post mortem animas à peccatis expurget. Cap. LXVIII.

Ex cod. Pet. int. Gre. ref. **D**iscere vellem, si post mortem ignis purgatorius esse credendus est. In euangelio dominus dicit: Ambulate, dum lucem habetis, Per prophetam quoque ait: Tempore accepto exaudiui te, & in die salutis adiuui te. Quod Paulus apostolus exponens, dixit: Ecce nunc tempus acceptabile, &c. Salomon quoque ait: Quodcunque potest manus tua facere instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec scientia, nec sapiëntia erit apud inferos, quò tu properas. Dauid quoque ait: Quoniam in seculum misericordia eius. Ex quibus nimirum sententiis constat: quia qualis hinc quisque egreditur, talis in iudicio præsentatur. Sed tamen de quibusdam leuibus culpis, esse ante iudicium purgatorius ignis credendus est, eo quod veritas dicit: quia si quis in spiritum sanctum blasphemiam dixerit, nec in hoc seculo remittetur ei, neque in futuro. In qua sententia datur intelligi, quasdam culpas in hoc seculo, quasdam verò in futuro posse relaxari. Quod enim de vno negatur, confite-

quenter intellectus patet: quia de quibusdam conceditur. Sed tamen ut prædixi, hoc de paruis minimisque peccatis fieri posse credendum est: sicut est assiduus ociosus sermo, immoderatus risus, vel peccatum curæ rei familiaris: quæ vix sine culpa ab ipsis agitur, qui culpas qualiter declinari debeant sciunt, aut non in grauibus rebus error ignorantia, quæ cuncta etiam post mortem grauant, si ad huc in hac vita positus minime fuerint relaxata. Nam & cum Paulus dicat, Christum esse fundamentum, atque subiungat, si quis super ædificauerit super hoc fundamentum, autum & argētum, lapides preciosos, ligna, fœnum, stipulam, vniuscuiusque opus quale sit ignis probabit, si cuius opus arferit, detrimentum patietur, ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem: quanuis hoc de igne tribulationis in hac nobis vita adhibito possit intelligi, attamen si quis hæc de igne futuræ purgationis accipiat, pensandum sollicitè est: quia illum dixit posse per ignem saluari, non qui super hoc fundamentum ferrum, æs, vel plumbum ædificat, id est, peccata maiora, & idcirco duriora, atque iam tunc insolubilia, sed ligna, fœnum, stipulam, id est, peccata minima atque leuissima, quæ ignis facilè consumit. Hoc tamen sciendum est: quia illic saltem de minimis nil quisque purgationis obtinebit, nisi bonis hoc actibus in hac adhuc vita positus, ut illic obtineat, promereatur.

Quod vnus sit gehennæ ignis, sed non vno modo omnes cruciet. Caput LXIX.

Quæso te, vnus esse gehennæ ignis credendus est, an *Ex eodē.*
 quanta peccatorum diuersitas fuerit, tanta quoque *Pet. int.*
 & ipsa æstimanda sunt incendia esse præparata?
 Vnus quidem est gehennæ ignis, sed non vno modo omnes cruciat peccatores. Vniuscuiusque etenim quantum *Græ. ref.*
 exigit culpa, tantum illic sentietur pœna. Nam sicut in hoc mundo sub vno sole multi consistunt, nec tamen eiusdem solis ardorè æqualiter sentiunt: quia alius plus æstuat, atque alius minus: ita illic in vno igne non vnus est modus incendij: quia quod hic diuersitas corporum, hoc illic agit diuersitas peccatorum: ut & ignem nõ dissimilem habeant, & tamen eosdem singulos dissimiliter exuret.

SS iiii

*Ex dictis
August.*

Quatuor genera sunt oblationis. Pro valde bonis, gratiarum actiones sunt: hoc est, Deo gratias agunt: quia bene vixerunt. Pro non valde bonis, ut plena remissio fiat. Pro non valde malis propitiationses sunt, ut tolerabilior fiat damnatio. Pro valde malis, non adiumenta mortuorum, sed tantum consolationes viuorum sunt.

Cur sanctorum animae pro inimicis suis non orent, quando eos in igne aeterno ardere prospexerint. Cap. LXXI.

*Ex eodē.
Petr. int.
Gre. re.*

Et ubi est quod sancti sunt, si pro inimicis suis quos tunc ardere viderint, non orabunt? Quibus utique dictum est: pro inimicis vestris orate. Orant pro inimicis suis eo tempore quo possunt ad fructuosam poenitentiam eorum corda conuertere, atque ipsa conuersione saluare. Quid enim aliud pro inimicis suis orandum est, nisi hoc quod ait Apostolus: ut det illis Deus poenitentiam ad cognoscendam veritatem, & respiciant a diaboli laqueis, a quo captiui tenentur ad ipsius voluntatem? Et quomodo pro illis tunc orabitur, qui iam nullatenus possunt ad iustitiae opera ab iniquitate commutari? Eadem itaque causa est cur non oretur tunc pro hominibus aeterno igne damnatis, quae nunc etiam causa est, ut non oretur pro diabolo, angelisque eius aeterno supplicio deputatis. Quae nunc etiam causa est ut non orent sancti homines, pro hominibus in fidelibus impiisque defunctis: nisi quia de eis quos, utique deputatos aeterno supplicio iam nouerint, ante illum iudicis iusti conspectum orationis suae meritum cassari refugiunt? Quod si nunc quoque uiuentes iusti, mortuis & damnatis iniustis minimè cōpatiuntur, quando adhuc aliquid iudicabile de sua carne sese perpeti etiam ipsi nouerint: quanto districtius tunc iniquorum tormenta respiciunt, quando ab omni vitae corruptione exuti, ipsi iam iustitiae vicinior atque arctius inhaerebunt? Sic quippe eorum mentes, per hoc quod iustissimo iudici inheret, ius districti iudicis absorbet, ut omnino eis non libeat, quicquid ab illius aeternae regula subtilitate discordat.

Quod duobus modis vita dicatur, duobus etiam mors intelligatur. Cap. LXXII.

*Ex eodē.
Petr. int.*

Non est iam quod responderi debeat aperta rationi: sed haec nunc quaestio mentem mouet, quomodo anima im-

mortalis dicitur, dum constat quod in perpetuo igne moriatur. Quia duobus modis vita dicitur: duobus etiam modis *Gre. ref.* mors debet intelligi. Aliud est namque quod in Deo vivimus aliud vero quod in hoc quod conditi vel creati sumus: id est, aliud beatè vivere, & aliud essentialiter. Anima itaque, & mortalis esse intelligitur, & immortalis. Mortalis quippe: quia beatè vivere amittit. Immortalis autem: quia essentialiter vivere nunquam desinit: & naturæ suæ vitæ perdere non valet, nec cum in perpetua fuerit morte damnata. Illic enim posita beatè esse perdet: & esse non perdet. Ex qua re semper cogitur, ut & mortem sine morte, & defunctum sine defuncto, & finem sine fine patiatur.

Quod electi seu reprobi ad loca communia deducantur in tormentis. Caput LXXIII.

Quod vero siue electi seu reprobi, quorum communis causa in opere fuerit, ad loca etiam communia deducantur, veritatis nobis verba satisfaceret, etiam si exempla defessent. Ipsa quippe veritas, propter electos in euangelio dicit: In domo patris mei multæ mansiones sunt. Si enim dispar in illa beatitudine aeterna retributio non esset, una potius mansio quam multæ essent. Multæ ergo mansiones sunt, in quibus & distincti bonorum ordines, propter meritum consortium communiter latentur, & tamen unum denarium omnes laborantes accipiunt, qui multis mansionibus distinguitur: quia & una est beatitudo quam illic percipiunt, & dispar retributionis qualitas, quam per opera diversa consequuntur. Quæ nimirum veritas, iudicij sui diem denunciando ait, Tunc dicam messoribus colligite zizania, & ligate ea fasciculis ad comburendum. Messores quippe angeli sunt, zizania in fasciculis ad comburendum ligant, cum pares comparibus in tormentis similibus sociant, ut superbi cum superbis, luxuriosi cum luxuriosis, avari cum avaris, fallaces cum fallacibus, invidi cum invidis, infideles cum infidelibus, ardeant. Cum ergo similes in culpa, ad tormenta similia adducantur, qui eos locis pœnalibus angeli deputant, quasi zizaniarum fasciculos ad comburendum ligant.

De hoc quod in domo Dei multæ mansiones sint.

Caput LXXIII.

In euangelio veritas dicit: In domo patris mei mansiones multæ sunt. Sed in eisdem multis mansionibus erit aliquo *Grego. in suis mora li. dicit.*

D. BURCHARDI EPIS. VVORMAC.

modo ipsa retributionum diuersitas concors: quia tanta vis in illa pace nos sociat, vt quod in se quisq; nō accepit, hoc se accepisse in alio exulter. Vnde & nō æque laborantes in vinea, eque cuncti denarium sortiuntur. Et quidē apud patrem mansiones multæ sunt, & tamen eundem denarium dispares laboratores accipiunt: quia vna cunctis erit beatitudo lætitiæ, quanuis nō vna sit omnibus sublimitas vitæ.

Quòd illum quem semel culpa ad pœnã pertrahit, misericordia vltèrius ad veniã nō reducat. Cap. LXXV.

*Grego. in
suis mo-
rali. dicit.*

Sicut consumitur nubes, & pertansit, sic qui descendit ad inferos non ascendit. Nubes quippe ad altiora suspēditur, sed densata vëto impellitur vt currat, calore solis dissipatur vt euanescat. Sic nimirū corda sunt hominū, quæ per acceptæ rationis ingenium ad alta emigrant: impulsa autem maligni spiritus flatu, prauis desideriorum suorum motibus huc illucque pertrahuntur. Sed districta respectu superni iudicis quasi solis calore liquefūt, & semel locis pœnalibus tradita, ad operationis vsum vltra nō redeunt. Vt igitur sanctus elationis cursum defectumque humani generis exprimens dicit. Sicut consumitur nubes, & pertansit, sic qui descendit ad inferos nō ascendit. Ac si apertè loqueretur dicens: In altum currendo deficit, qui superbiendo ad interitum tendit. Quem si semel culpa ad pœnã pertrahit, misericordia vltèrius ad veniam non reducit.

Quòd Deus dicatur zelans, dicatur iratus, dicatur pœnitens, dicatur misericors, dicatur pœsciens.

Caput LXXVI.

*Grego. in
suis mora-
li. dicit.*

Deus ergo quomodo zelans est, qui in custodienda castitate nostra nullo mentis cruciatu tangitur? Quomodo irascitur, qui in vlciscendis vitiis nostris nulla perturbatione animi commouetur? Quomodo est pœnitens, qui id quod semel fecerit, se fecisse nequaquam dolet? Quomodo habet misericordiam, qui cor miserum non habet? Quomodo est pœsciens, dum nulla nisi quæ futura sint pœsciantur? Et scimus quia Deo nihil futurum est, ante cuius oculos præterita nulla sunt, præsèntia non transeunt, futura non veniunt. Quippe quia quod nobis fuit, & erit, in eius prospectu pœscito est: & omne quod præsens est sciri potest, potius quàm pœsciri. Et tamen dicitur zelans, dicitur iratus, dicitur pœnitens, dicitur misericors, dicitur

præscijs: vt quia castitatem animæ vniuscuiusque custodit, humano modo zelans vocetur, quanuis mentis cruciatu non tangitur, & quia culpas percutit, dicitur irasci, quanuis nulla animi turbatione moueatur, & quia ipse iummabilis, id quod voluerit mutat, pœnitere dicitur, quanuis rem mutet, consilium non mutet. Et cum miseria nostræ subuenit, misericors vocatur, quanuis miseris subuenit, & cor miserum nunquam facit. Et quia ea quæ nobis futura sunt videt, quæ tãtùm ipsi semper præsto sunt, præscijs dicitur: quanuis nequaquam futurum præuideat, quod præsens videt.

Cur Deus suos electos sic permittat mori, vt non in vita illorum ostendat cuius sanctitatis sint.

Caput LXXVII.

Quid est hoc quæso te, quod omnipotens Deus sic permittit mori, quos tamen post mortem cuius sanctitatis fuerint non compatitur calari. Cum scriptum sit: Iustus quacunq; morte præuentus fuerit, iustitia eius non auferetur ab eo? Electi qui proculdubio ad perpetuam vitam tendunt, quid eis obest si ad modicum durè moriantur? Et est fortasse nonnunquam eorum culpa, licet minima, quæ in eadem debeat morte refecari. Vnde fit vt reprobi quidem potestatem contra viuentes accipiant, sed illis morientibus hoc in eis grauius vindicetur, quod contra bonos potestatem suæ crudelitatis acceperunt: sicut idem carnifex qui eundem venerabilem diaconem viuentem ferire permixsus est, gaudere super mortuum permixsus non est. Quod sacra quoq; testantur eloquia. Nam vir Dei contra Samariam missus: quia per inobedientiam in itinere comedit, hunc in eodẽ itinere leo occidit. Sed statim illic scriptum est: Quia stetit leo iuxta asinum, & non comedit de cadauere. Ex qua re ostẽditur, quod peccatum inobedientiæ in ipsa morte fuit laxatum quia idem leo qui viuentem præsumpsit occidere, contingere non præsumpsit occisum. Qui enim occidendi ausum habuit, de occisi cadauere comedendi licentiam non accepit: quia is qui culpabilis in vita fuit, punita inobedientia, erat iam iustus ex morte. Leo ergo qui prius peccatoris vitam necauit, custodiuit postmodum cadauer iusti.

Ex eodẽ.

Pet.int.

Gre.ref.

D. BURCHARDI EPIS. VVORMAC.

Quòd miseris mors fiat sine morte. Cap. LXXVIII.

Gregor. in suis moralibus dicit. **F**It ergo miseris mors sine morte, finis sine defectu: quia & mors uiuit, & finis semper incipit, & deficere defectus nescit. Quia igitur, & mors perimit & non extinguit, dolor cruciat, sed nullatenus pauore fugat, flamma comburit, sed nequaquam tenebras decutit.

Quòd in inferno peccatoribus ad consolationem ignis non luceat, sed ut magis torqueat.

Caput LXXIX.

Gregor. in suis moralibus dicit. **Q**uamuis illic ignis & ad consolationem non lucet, & tamen ut magis torqueat, ad aliquid lucet. Nam se quaces quosque suos secum in tormento reprobis flamma illustrante visuri sunt, quorum amore deliquerunt: quatenus qui eorum vitam carnaliter contra præcepta conditoris amauerunt, ipsorum quoque eos interitus in augmento suæ damnationis affligat.

De eadem re. Cap. LXXX.

Gregor. in suis moralibus dicit. **S**icut ergo electis ignis ardere nouit ad solatiū, & tamen ardere ad supplicium nescit: ita è diuerso gehennæ flamma reprobis, & nequaquam lucet ad consolationis gratiam, & tamē lucet ad pœnā: ut dānatorum oculis supplicium, & uulla charitate candeat, & ad doloris cumulū qualiter crucietur ostendat. Quid hic mirū, si gehennæ ignem credimus habere suppliciū, simul obscuritatis & luminis: quod experimento nouimus: quia & nunc dura flamma, lucet obscura. Tūc edax flamma comburit, quos nunc carnalis delectatio polluit. Tūc infinitè patens inferni baratrū deuorat, quos nunc inanis elatio exaltat. Atque qui quolibet ex vitio hinc voluntatē callidi persuasoris expleuerunt, tunc cū suo dūce reprobis ad tormenta perueniunt: & quamuis angelorum atque hominum longè sit natura dissimilis, vna tamen pœna implicat, quos vnus in crimine reatus ligat.

Quòd humana anima ita immortalis sit, ut & mori possit, & non possit. Cap. LXXXI.

Gregor. in suis moralibus dicit. **Q**uia ergo nostræ immortalitatis hoc tēpus non ita ut malè sit, sed ita perit ut non sit, querendum est quid sit, quod non ut ita non sit, sed ita perire optatur ut male sit. Humana enim anima seu angelicus spiritus ita immortalis est, ut mori possit: ita mortalis, ut mori non possit. Nā beatè viuere, siue per vitiū, seu per suppliciū per-

dit: essentialiter autē viuere, neq; per vitiū, neq; per supplicium amittit. A qualitate enim viuēdi deficit, sed omni modū subsistēdi interitū nec moriēs sentit. Vt ergo breuiter dixerim, & immortaliter mortalis est, & mortaliter immortalis.

Quod corporeus sit ignis gehennæ, & non indigeat alia materia, nisi reproborum cruciatu.

Caput LXXXII.

Miro valde modo, paucis verbis expressus est ignis gehennæ. Ignis nanque corporeus, vt esse valeat ignis corporeis indiget fomentis. Qui cū necesse est vt seruetur, per congesta ligna proculdubio nutritur, nec valet nisi succensus esse, & nisi refotus subsistere. At contrā gehennæ ignis cū sit corporeus, & in se missos reprobos corporaliter exurat, nec studio humano succenditur, nec lingnis nutritur: sed creatus semel durat inextinguibilis, & succensione non indiget, & ardore non caret. Bene ergo de hoc iniquo dicitur: Deuorabit eum ignis qui non succenditur: Quia omnipotentis iustitia futurorum præscia, ab ipsa mundi origine gehennæ ignem creauit: qui in pœna reproborum esse semel incipiet, sed ardorem suum etiam sine lingnis nunquam finiet. Sciendum verò est, quòd omnes reprobi, quia & in anima simul & carne peccauerunt, illic in anima & carne pariter cruciantur.

Cur anima in corpore manens, & egrediens videri non possit.

LXXXIII.

Quid mirum Petre, si egredientem animam non videri, quam & manentem in corpore non vides? Nunquid nam modo cū mecum loqueris, quia videre in me non vales animam meam, idcirco me esse exanimem credis? Natura quippe animæ inuisibilis est, atque ita ex corpore inuisibiliter egreditur sicut in corpore inuisibiliter manet. Petrus: Sed vitā animæ in corpore manētis, pensare possū ex ipsis motibus corporis: quia nisi corpori anima adesset, eiusdem mēbra corporis moueri non possent. Vitā verò animæ post carnē in quibus motibus operibus sit nō video: vt ex rebus visibilibus esse colligam, quòd videre nō possū.

Vt nullus dubitare debeat, ea esse inuisibilia, quæ Deo inuisibili subministrant.

Cap. LXXXIII.

Sicut vis animæ viuificat & mouet corpus, sic vis diuina *Ex dialo. Greg.* Simplet quæ creauit omnia. Et alia inspirando viuificat, *go Greg.*

uiuificant carnalia corpora quæ videntur. Petrus. Istis fa-
teor allegationibus libenter victus, prope nulla iam esse
hæc visibilia compellor existimare, qui prius in me infir-
mantium personas suscipiens, de inuisibilibus dubitabam.
Itaque placent cuncta quæ dicis: sed tamen sicut vitam ani-
mæ in corpore manentis ex motu corporis agnosco: ita vi-
tam animæ post corpus, a pertis quibusdā rebus attestanti-
bus, agnoscere cupio.

*Quod incorporeus spiritus, in inferno à corporeo igne
affligatur. Cap. LXXXVI.*

SI viuientis hominis incorporeus spiritus tenetur in cor- *Ex dialo.*
pore, cur nõ post mortem cum incorporeus sit spiritus, *go Greg.*
etiam corporeo igne teneatur? Petrus. In viuente quoli-
bet idcirco incorporeus spiritus tenetur in corpore: quia
uiuificat corpus.

*Quod incorporeus spiritus viuificare possit, &
tibi teneri vbi à corporeo cruciatur igne.
Caput. LXXXVII.*

SI incorporeus spiritus Petre in hoc teneri potest quod *Ex dialo*
uiuificat: quare non pœnaliter & ibi teneatur vbi mor- *go Greg.*
tificatur? Teneri autem per ignem spiritum hominis di-
cimus: vt in tormento ignis sit videndo atque sentiendo.
Ignem nanque eo ipso patitur quo videt: & quia concrema-
ri se aspicit, crematur. Sicque fit, vt res incorporea incor-
poream exurat, dum ex igne visibili ardor ac dolor inuisi-
bilis trahitur: vt per ignem corporeum mens incorporea,
etiam incorporea flamma crucietur. Quamuis colligere di-
ctis euangelicis possumus: quia incendium animarum non
solum videndo, sed etiam, experiendo patitur. Verita-
tis etenim voce, diues mortuus in inferuo dicitur sepul-
tus. Cuius anima quia in igne teneatur, insinuat vox diuitis:
qui Abraham deprecatur dicens. Mitte Lazarum, vt intin-
gat extremum digiti sui in aquam, vt refrigeret linguam
meam: quia crucior in hac flamma. Dum ergo diuitem pec-
catorem damnatum veritas in ignibus perhibet: quis iam
sapiens reproborum animas teneri ignibus negat? Petrus.
Ecce ratione & testimonio ad credulitatem flectitur ani-
mus: sed dimissus iterum ad rigorem redit. *Quomodo e-
nim res incorporea, à re corporea teneri, atque affligi pos-
sit, ignoro.*

dit: essentialiter autē viuere, neq; per vitiū, neq; per supplicium amittit. A qualitate enim viuēdi deficit, sed omni modū subsistēdi interitū nec moriēs sentit. Vt ergo breuiter dixerim, & immortaliter mortalis est, & mortaliter immortalis.

Quod corporeus sit ignis gehennæ, & non indigeat alia materia, nisi reproborum cruciatu.

Caput LXXXII.

Miro valde modo, paucis verbis expressus est ignis gehennæ. Ignis nanque corporeus, vt esse valeat ignis corporeis indiget fomentis. Qui cū necesse est vt seruetur, per congesta ligna proculdubio nutritur, nec valet nisi succensus esse, & nisi refotus subsistere. At contrā gehennæ ignis cū sit corporeus, & in se missos reprobos corporaliter exurat, nec studio humano succenditur, nec lingnis nutritur: sed creatus semel durat inextinguibilis, & succensione non indiget, & ardore non caret. Bene ergo de hoc iniquo dicitur: Deorabit eum ignis qui non succenditur: Quia omnipotentis iustitia futurorum præscia, ab ipsa mundi origine gehennæ ignem creauit: qui in pœna reproborum esse semel incipiet, sed ardorem suum etiam sine lingnis nunquam finiet. Sciendum verò est, quòd omnes reprobi, quia & in anima simul & carne peccauerunt, illic in anima & carne pariter cruciantur.

Cur anima in corpore manens, & egrediens videri non possit.

LXXXIII.

Quid mirum Petre, si egredientem animam non videri, quam & manentem in corpore non vides? Nunquid nam modo cū mecum loqueris, quia videre in me non vales animam meam, idcirco me esse exanimem credis? Natura quippe animæ inuisibilis est, atque ita ex corpore inuisibiliter egreditur sicut in corpore inuisibiliter manet. Petrus: Sed vitā animæ in corpore manētis, pensare possū ex ipsis motibus corporis: quia nisi corpori anima adesset, eiusdem mēbra corporis moueri non possent. Vitā verò animæ post carnē in quibus motibus operibus sit nō video: vt ex rebus visibilibus esse colligam, quòd videre nō possū.

Vt nullus dubitare debeat, ea esse inuisibilia, quæ Deo inuisibili subministrant.

Cap. LXXXIII.

Sicut vis animæ viuificat & mouet corpus, sic vis diuina *Ex dialo. Greg.* Simplet quæ creauit omnia. Et alia inspirando viuificat, & Greg.

Grego. in suis mora lib^o dicit.

aliis verò tribuit vt viuant, aliis hoc solummodo præstat vt sint. Quia verum esse non dubitas, creantem, & regentem, implentem, & circumplectentem, transcendentem, & sustinentem, in circumscriptionem, atque inuisibilem Deum: ita dubitare non debes, hunc inuisibilia obsequia habere. Debent quippe ea quæ ministrant ad eius similitudinem tendere cui ministrant, vt quæ inuisibili seruiunt, esse inuisibilia non dubitentur. Hæc autem quæ esse credimus, nisi sanctos angelos, & spiritus iustorum? Sicut ergo motum considerans corporis, vitam animæ in corpore manentis perpendis animo: ita vitam animæ exeuntis à corpore perpendere debes à summo: quia potest inuisibiliter viuere, quam oportet in obsequio inuisibilis manere. Petrus. Rectè totum dicitur: sed mēs refugit credere, quod corporeis oculis nō valet videre.

Quod nulla visibilia videri vel cognosci possunt nisi per inuisibilia. Cap. LXXXV.

Ex dialogo Greg.

Cum Paulus dicat: est enim fides sperandarum substantiarum rerum argumentum non apparentium: hoc veraciter dicitur credi, quod nō valet videri. Nam credi iam non potest, quod videri potest. Vt tamen te breuiter reducam ad te: nulla visibilia nisi per inuisibilia videntur. Ecce enim cuncta corporea oculus tui corporis aspicit, nec tamen ipse corporeus oculus aliquid videret corporeum, nisi hunc res incorporea ad videndum acueret. Nam tolle mentem quæ non videtur, & in cassum patet oculus qui videbat. Subtrahere animam corpori, remanent proculdubio oculi in corpore aperti. Si igitur per se videbant, cur discedente anima nil vident? Hinc ergo intellige: quia ipsa quoque visibilia, non nisi per inuisibilia videntur. Ponamus quoque ante oculos mentis, domum ædificare, immensas moles leuare, pendere magnas in machinis columnas: quis quereret hoc opus operatur? Corpus visibile quod illas moles manibus trahit: an inuisibilis anima quæ viuificat corpus? Tolle enim quod non videtur in corpore: & mox in mobilia remanent cuncta quæ moueri videbantur visibilia corpora metallorum. Qua in re pensandum est, quia in hoc quoque mundo visibili, nihil nisi per creaturam inuisibilem disponi potest. Nam sicut omnipotens Deus aspirando vel implendo ea quæ ratione subsistunt, vt viuificat & mouet inuisibilia: ita ipsa quoque inuisibilia, implendo mouet atque sensum viu-

D. BURCHARDI EPIS. VVORMAC.

De apostatis spiritus quòd incorporei credendi sint.

Caput LXXXVIII.

*Ex dialo
go Greg.* **D**ic quæso te, apostatas spiritus à cœlesti gloria deiectos, corporeos an incorporeos esse suspicaris? Petr^o. Quis sanè sapiens, esse spiritus corporeos dixerit?

Quòd gehennæ ignis corporeus esse credendus sit.

Caput LXXXIX.

*Ex dialo
go Greg.* **G**ehennæ ignem esse corporeum an incorporeum fatēris? Petrus. Ignem gehennæ corporeum esse non ambigo, in quo corpora certum est cruciari.

De hoc quod scribitur Deum nemo vidit vnquam, & qualiter illud intelligēdum sit. Cap. XC.

*Grego. in
suis mora
lib^o dicit.* **D**eum nemo vidit vnquam. Rursumque cū testamenti veteris patres intueor, multos horum teste ipsa sacræ lectionis historia Deum vidisse cognosco. Vidit quippe Iacob dominum, & ait: Vidi dominum facie ad faciem, & salua facta est anima mea. Vidit Moses dominum: de quo scriptum est. Loquebatur dominus ad Moysen facie ad faciem, sicut loqui solet homo ad amicum suum. Vidit Iob dominum qui dicit: Auditū auris audiui te, nunc autem oculus meus videt te. Vidit Esaias dominum qui ait: Anno quo mortuus est rex Ozias, vidi dominum sedentem super solium excelsum, & eleuatum. Vidit Micheas dominum qui dicit: Vidi dominum sedentem super solium suum: & omnem exercitum cœli astantem ei à dextris, & à sinistris. Quid est ergo quod tot testamenti veteris patres Deum se vidisse testati sunt, & tamen de hac sapientia quæ Deus est dicitur: Abscondita est ab oculis omnium viuientium, & Ioannes ait, Deum nemo vidit vnquam: Nisi hoc quod patenter datur intelligi, quia quādiu hic mortaliter viuatur, videri per quasdam imagines Deus potest, sed per ipsam naturæ suæ speciem non potest: vt animā gratia spiritus afflata, per figurat quasdam Deum videat, sed ad ipsam vim eius essentis non pertingat? Hinc est enim quòd Iacob qui Deum se vidisse testatur: hic non nisi angelum vidit. Hinc est quòd Moyses qui cum Deo facie ad faciem loquitur, sicut loqui solet homo ad amicum suum, inter ipsa verba suæ locutionis dicit: Si inueni gratiam in cōspectu tuo, ostēde mihi temetipsum

aliis verò tribuit vt viuant, aliis hoc solummodo præstat vt sint. Quia verum esse non dubitas, creantem, & regentem, implentem, & circumplectentem, transcendentem, & sustinentem, in circumscriptum, atque inuisibilem Deum: ita dubitare non debes, hunc inuisibilia obsequia habere. Debent quippe ea quæ ministrat ad eius similitudinem tendere cui ministrant, vt quæ inuisibili seruiunt, esse inuisibilia non dubitentur. Hæc autem quæ esse credimus, nisi sanctos angelos, & spiritus iustorum? Sicut ergo motum considerans corporis, vitam animæ in corpore manentis perpendis animo: ita vitam animæ exeuntis à corpore perpendere debes à summo: quia potest inuisibiliter viuere, quam oportet in obsequio inuisibilis manere. Petrus. Rectè totum dicitur: sed mēs refugit credere, quod corporeis oculis nō valet videre.

Quod nulla visibilia videri vel cognosci possunt nisi per inuisibilia. Cap. LXXXV.

Ex dialogo Greg.

Cum Paulus dicat: est enim fides sperandarum substantiarum rerum argumentum non apparentium: hoc veraciter dicitur credi, quod nō valet videri. Nam credi iam non potest, quod videri potest. Vt tamen te breuiter reducam ad te: nulla visibilia nisi per inuisibilia videntur. Ecce enim cuncta corporea oculus tui corporis aspicit, nec tamen ipse corporeus oculus aliquid videret corporeum, nisi hunc res incorporea ad videndum acueret. Nam tolle mentem quæ non videtur, & in cassum patet oculus qui videbat. Subtrahere animam corpori, remanent proculdubio oculi in corpore aperti. Si igitur per se videbant, cur discedente anima nil vident? Hinc ergo intellige: quia ipsa quoque visibilia, non nisi per inuisibilia videntur. Ponamus quoque ante oculos mentis, domum ædificare, immensas moles leuare, pendere magnas in machinis columnas: quis quereret hoc opus operatur? Corpus visibile quod illas moles manibus trahit: an inuisibilis anima quæ viuificat corpus? Tolle enim quod non videtur in corpore: & mox in mobilia remanent cuncta quæ moueri videbantur visibilia corpora metallorum. Qua in re pensandum est, quia in hoc quoque mundo visibili, nihil nisi per creaturam inuisibilem disponi potest. Nam sicut omnipotens Deus aspirando vel implendo ea quæ ratione subsistunt, vt viuificat & mouet inuisibilia: ita ipsa quoque inuisibilia, implendo mouet atque sensum viu-

uiuificant carnalia corpora quæ videntur. Petrus. Istis fa-
teor allegationibus libenter victus, prope nulla iam esse
hæc visibilia compellor existimare, qui prius in me infir-
mantium personas suscipiens, de inuisibilibus dubitabam.
Itaque placent cuncta quæ dicis: sed tamen sicut vitam ani-
mæ in corpore manentis ex motu corporis agnosco: ita vi-
tam animæ post corpus, a pertis quibusdā rebus attestanti-
bus, agnoscere cupio.

*Quod incorporeus spiritus, in inferno à corporeo igne
affligatur. Cap. LXXXVI.*

SI viuientis hominis incorporeus spiritus tenetur in cor- *Ex dialo.*
pore, cur nõ post mortem cum incorporeus sit spiritus, *go Greg.*
etiam corporeo igne teneatur? Petrus. In viuente quoli-
bet idcirco incorporeus spiritus tenetur in corpore: quia
uiuificat corpus.

*Quod incorporeus spiritus viuificare possit, &
tibi teneri vbi à corporeo cruciatur igne.
Caput. LXXXVII.*

SI incorporeus spiritus Petre in hoc teneri potest quod *Ex dialo*
uiuificat: quare non pœnaliter & ibi teneatur vbi mor- *go Greg.*
tificatur? Teneri autem per ignem spiritum hominis di-
cimus: vt in tormento ignis sit videndo atque sentiendo.
Ignem nanque eo ipso patitur quo videt: & quia concrema-
ri se aspicit, crematur. Sicque fit, vt res incorporea incor-
poream exurat, dum ex igne visibili ardor ac dolor inuisi-
bilis trahitur: vt per ignem corporeum mens incorporea,
etiam incorporea flamma crucietur. Quamuis colligere di-
ctis euangelicis possumus: quia incendium animarum non
solum videndo, sed etiam, experiendo patitur. Verita-
tis etenim voce, diues mortuus in inferuo dicitur sepul-
tus. Cuius anima quia in igne teneatur, insinuat vox diuitis:
qui Abraham deprecatur dicens. Mitte Lazarum, vt intin-
gat extremum digiti sui in aquam, vt refrigeret linguam
meam: quia crucior in hac flamma. Dum ergo diuitem pec-
catorem damnatum veritas in ignibus perhibet: quis iam
sapiens reprobatorum animas teneri ignibus negat? Petrus.
Ecce ratione & testimonio ad credulitatem flectitur ani-
mus: sed dimissus iterum ad rigorem redit. *Quomodo e-
nim res incorporea, à re corporea teneri, atque affligi pos-
sit, ignoro.*

D. BURCHARDI EPIS. VVORMAC.

De apostatis spiritus quòd incorporei credendi sint.

Caput LXXXVIII.

*Ex dialo
go Greg.* **D**ic quæso te, apostatas spiritus à cœlesti gloria deiectos, corporeos an incorporeos esse suspicaris? Petr^o. Quis sanè sapiens, esse spiritus corporeos dixerit?

Quòd gehennæ ignis corporeus esse credendus sit.

Caput LXXXIX.

*Ex dialo
go Greg.* **G**ehennæ ignem esse corporeum an incorporeum fatēris? Petrus. Ignem gehennæ corporeum esse non ambigo, in quo corpora certum est cruciari.

De hoc quod scribitur Deum nemo vidit vnquam, & qualiter illud intelligēdum sit. Cap. XC.

*Grego. in
suis mora
lib^o dicit.* **D**eum nemo vidit vnquam. Rursumque cū testamenti veteris patres intueor, multos horum teste ipsa sacræ lectionis historia Deum vidisse cognosco. Vidit quippe Iacob dominum, & ait: Vidi dominum facie ad faciem, & salua facta est anima mea. Vidit Moses dominum: de quo scriptum est. Loquebatur dominus ad Moysen facie ad faciem, sicut loqui solet homo ad amicum suum. Vidit Iob dominum qui dicit: Auditū auris audiui te, nunc autem oculus meus videt te. Vidit Esaias dominum qui ait: Anno quo mortuus est rex Ozias, vidi dominum sedentem super solium excelsum, & eleuatum. Vidit Micheas dominum qui dicit: Vidi dominum sedentem super solium suum: & omnem exercitum cœli astantem ei à dextris, & à sinistris. Quid est ergo quod tot testamenti veteris patres Deum se vidisse testati sunt, & tamen de hac sapientia quæ Deus est dicitur: Abscondita est ab oculis omnium viuientium, & Ioannes ait, Deum nemo vidit vnquam: Nisi hoc quod patenter datur intelligi, quia quādiu hic mortaliter viuatur, videri per quasdam imagines Deus potest, sed per ipsam naturæ suæ speciem non potest: vt anima gratia spiritus afflata, per figurat quasdam Deum videat, sed ad ipsam vim eius essentia non pertingat? Hinc est enim quòd Iacob qui Deum se vidisse testatur: hic non nisi angelum vidit. Hinc est quòd Moyses qui cum Deo facie ad faciem loquitur, sicut loqui solet homo ad amicum suum, inter ipsa verba suæ locutionis dicit: Si inueni gratiam in cōspectu tuo, ostēde mihi temetipsum

uiuificant carnalia corpora quæ videntur. Petrus. Istis fa-
teor allegationibus libenter victus, prope nulla iam esse
hæc visibilia compellor existimare, qui prius in me infir-
mantium personas suscipiens, de inuisibilibus dubitabam.
Itaque placent cuncta quæ dicis: sed tamen sicut vitam ani-
mæ in corpore manentis ex motu corporis agnosco: ita vi-
tam animæ post corpus, a pertis quibusdā rebus attestanti-
bus, agnoscere cupio.

*Quod incorporeus spiritus, in inferno à corporeo igne
affligatur. Cap. LXXXVI.*

SI viuientis hominis incorporeus spiritus tenetur in cor- *Ex dialo.*
pore, cur nõ post mortem cum incorporeus sit spiritus, *go Greg.*
etiam corporeo igne teneatur? Petrus. In viuente quoli-
bet idcirco incorporeus spiritus tenetur in corpore: quia
uiuificat corpus.

*Quod incorporeus spiritus viuificare possit, &
tibi teneri vbi à corporeo cruciatur igne.
Caput. LXXXVII.*

SI incorporeus spiritus Petre in hoc teneri potest quod *Ex dialo*
uiuificat: quare non pœnaliter & ibi teneatur vbi mor- *go Greg.*
tificatur? Teneri autem per ignem spiritum hominis di-
cimus: vt in tormento ignis sit videndo atque sentiendo.
Ignem nanque eo ipso patitur quo videt: & quia concrema-
ri se aspicit, crematur. Sicque fit, vt res incorporea incor-
poream exurat, dum ex igne visibili ardor ac dolor inuisi-
bilis trahitur: vt per ignem corporeum mens incorporea,
etiam incorporea flamma crucietur. Quamuis colligere di-
ctis euangelicis possumus: quia incendium animarum non
solum videndo, sed etiam, experiendo patitur. Verita-
tis etenim voce, diues mortuus in inferuo dicitur sepul-
tus. Cuius anima quia in igne teneatur, insinuat vox diuitis:
qui Abraham deprecatur dicens. Mitte Lazarum, vt intin-
gat extremum digiti sui in aquam, vt refrigeret linguam
meam: quia crucior in hac flamma. Dum ergo diuitem pec-
catorem damnatum veritas in ignibus perhibet: quis iam
sapiens reprobatorum animas teneri ignibus negat? Petrus.
Ecce ratione & testimonio ad credulitatem flectitur ani-
mus: sed dimissus iterum ad rigorem redit. *Quomodo e-
nim res incorporea, à re corporea teneri, atque affligi pos-
sit, ignoro.*

manifestè, vt videam te. Certè enim si Deus non erat, cum quo loquebatur: ostende mihi Deum diceret, & nõ ostende teipsum. Si autem Deus erat, cum quo loquebatur facie ad faciem: cur repetebat videre quem videbat? Sed ex hac eius petitione colligitur: quia eum sciebat per incircumscriptæ naturæ suæ claritatem cernere, quem iam cœperat per quasdam imagines videre, & sic superna essentia mentis eius oculis adesset, quatenus ei ad æternitatis visionem nulla imago creata temporaliter interesset. Et viderunt ergo patres testamenti veteris dominum, & tamen iuxta Ioannis vocem: Deum nemo vidit vnquam: & iuxta beati Iob sententiam, sapientia quæ Deus est, abscondita est ab oculis omnium viuentium: quia in hac mortali carne consistentibus, & videri potuit per quasdam circumscriptas imagines, & videri non potest per incircumscriptum lumen æternitatis. Sin verò à quibusdam nõ potest in hac adhuc mortali carne consistentibus, sed tamen inæstimabili virtutè crescentibus quodam contemplationis acumine æterna Dei claritas videri potest.¹

De duplici pœna damnatorum. Cap. XCI.

DVplex damnatorum pœna est in gehenna. Quorum *Ex dictis*
 & mentem vrit tristitia, & corpus flamma: iuxta *Isidori,*
 consuetudinem, vt quod mente tractauerunt, quod perficeret
 corpore, simul & animo puniantur & corpore. Ignem ge-
 hennæ ad aliquid lumen habere, ad aliquid non habere.
 Hoc est habere lumen ad damnationem, vt videant impii
 vnde doleant, & non habere ad consolationem, ne videant
 vnde gaudeant. Apta sit comparatio camino trium puero-
 rum ad exemplum ignis gehennæ. Nam sicut ille ignis nõ
 arsit ad trium puerorum supplicium, & arsit ad cõburen-
 da ligamina vinculorum: ita ignis gehennæ, & lucebit mi-
 seris ad augmentum pœnarum, vt videant vnde doleant,
 & non lucebit ad consolationem, ne videant vnde gaudeant.
 Inter huius vitæ, & futuræ infœlicitatis miseriam, multa
 discretio est. Illic enim & miseria est propter cruciationem
 dolorum, & tenebræ propter lucis auersionem. Quorum
 vnũ in hac vita, id est, miseria est, aliud non est. In inferno
 autem vtrunque.

D. BURCHARDI EPIS. VVORMAC.

De apostatis spiritus quòd incorporei credendi sint.

Caput LXXXVIII.

*Ex dialo
go Greg.* **D**ic quæso te, apostatas spiritus à cœlesti gloria deiectos, corporeos an incorporeos esse suspicaris? Petr^o. Quis sanè sapiens, esse spiritus corporeos dixerit?

Quòd gehennæ ignis corporeus esse credendus sit.

Caput LXXXIX.

*Ex dialo
go Greg.* **G**ehennæ ignem esse corporeum an incorporeum fatēris? Petrus. Ignem gehennæ corporeum esse non ambigo, in quo corpora certum est cruciari.

De hoc quod scribitur Deum nemo vidit vnquam, & qualiter illud intelligēdum sit. Cap. XC.

*Grego. in
suis mora
lib^o dicit.* **D**eum nemo vidit vnquam. Rursumque cū testamenti veteris patres intueor, multos horum teste ipsa sacræ lectionis historia Deum vidisse cognosco. Vidit quippe Iacob dominum, & ait: Vidi dominum facie ad faciem, & salua facta est anima mea. Vidit Moses dominum: de quo scriptum est. Loquebatur dominus ad Moysen facie ad faciem, sicut loqui solet homo ad amicum suum. Vidit Iob dominum qui dicit: Auditū auris audiui te, nunc autem oculus meus videt te. Vidit Esaias dominum qui ait: Anno quo mortuus est rex Ozias, vidi dominum sedentem super solium excelsum, & eleuatum. Vidit Micheas dominum qui dicit: Vidi dominum sedentem super solium suum: & omnem exercitum cœli astantem ei à dextris, & à sinistris. Quid est ergo quod tot testamenti veteris patres Deum se vidisse testati sunt, & tamen de hac sapientia quæ Deus est dicitur: Abscondita est ab oculis omnium viuientium, & Ioannes ait, Deum nemo vidit vnquam: Nisi hoc quod patenter datur intelligi, quia quādiu hic mortaliter viuatur, videri per quasdam imagines Deus potest, sed per ipsam naturæ suæ speciem non potest: vt anima gratia spiritus afflata, per figurat quasdam Deum videat, sed ad ipsam vim eius essentia non pertingat? Hinc est enim quòd Iacob qui Deum se vidisse testatur: hic non nisi angelum vidit. Hinc est quòd Moyses qui cum Deo facie ad faciem loquitur, sicut loqui solet homo ad amicum suum, inter ipsa verba suæ locutionis dicit: Si inueni gratiam in cōspectu tuo, ostēde mihi temetipsum

manifestè, vt videam te. Certè enim si Deus non erat, cum quo loquebatur: ostende mihi Deum diceret, & nõ ostende teipsum. Si autem Deus erat, cum quo loquebatur facie ad faciem: cur repetebat videre quem videbat? Sed ex hac eius petitione colligitur: quia eum sciebat per incircumscriptæ naturæ suæ claritatem cernere, quem iam cœperat per quasdam imagines videre, & sic superna essentia mentis eius oculis adesset, quatenus ei ad æternitatis visionem nulla imago creata temporaliter interesset. Et viderunt ergo patres testamenti veteris dominum, & tamen iuxta Ioannis vocem: Deum nemo vidit vnquam: & iuxta beati Iob sententiam, sapientia quæ Deus est, abscondita est ab oculis omnium viuentium: quia in hac mortali carne consistentibus, & videri potuit per quasdam circumscriptas imagines, & videri non potest per incircumscriptum lumen æternitatis. Sin verò à quibusdam nõ potest in hac adhuc mortali carne consistentibus, sed tamen inæstimabili virtutè crescentibus quodam contemplationis acumine æterna Dei claritas videri potest.¹

De duplici pœna damnatorum. Cap. XCI.

DVplex damnatorum pœna est in gehenna. Quorum *Ex dictis*
 & mentem vrit tristitia, & corpus flamma: iuxta *Isidori,*
 consuetudinem, vt quod mente tractauerunt, quod perficeret
 corpore, simul & animo puniantur & corpore. Ignem ge-
 hennæ ad aliquid lumen habere, ad aliquid non habere.
 Hoc est habere lumen ad damnationem, vt videant impii
 vnde doleant, & non habere ad consolationem, ne videant
 vnde gaudeant. Apta sit comparatio camino trium puero-
 rum ad exemplum ignis gehennæ. Nam sicut ille ignis nõ
 arsit ad trium puerorum supplicium, & arsit ad cõburen-
 da ligamina vinculorum: ita ignis gehennæ, & lucebit mi-
 seris ad augmentum pœnarum, vt videant vnde doleant,
 & non lucebit ad consolationem, ne videant vnde gaudeant.
 Inter huius vitæ, & futuræ infœlicitatis miseriam, multa
 discretio est. Illic enim & miseria est propter cruciationem
 dolorum, & tenebræ propter lucis auersionem. Quorum
 vnũ in hac vita, id est, miseria est, aliud non est. In inferno
 autem vtrunque.

*Ex dictis
eiusdem.*

Sicut fasciculi lignorum ad combustionem similibus col-
ligantur: ita in iudicii die similis culpæ reos suis simili-
bus iungere, ut ex æquo pœna constringat quasi in fascicu-
lum, quos actio similes fecit in malum. Sicut unusquisque
sanctus in futuro iudicio pro quantitate virtutum glori-
ficabitur, ita & unusquisque impius pro quantitate facino-
rum cõdemnabitur. Nec deerit in supplicio futurus dam-
nationis ordo. Sed iuxta qualitatem criminum, discretio
erit pœnarum, propheta firmante: De charorũ quoq; suo-
rum suppliciis, additur etiam pœna defunctis. Sicut apud
inferos diuiti sermo prædicat euangelicus: sic pro augen-
do Iudæ supplicio, dicit etiam Psalmus. Cõmoti mouean-
tur filii eius, & mendicent. Impii ex hoc durius in iudicio
puniendi sunt mentis dolore, ex quo visuri sunt iustos glo-
riæ beatitudinem meruisse. Cunctis videntibus est præci-
pitandus diabolus, quando sub aspectu omnium bonorum
angelorum hominum, cum eis qui de patre eius erant, igne
æterno mittendus est, dum sublatus fuerit diabolus ut dæ-
netur: multi electi qui in corpore sunt inueniendi domi-
no ad iudicium veniente, metu concutiendi sunt, viden-
tes tali sententia impium esse punitum, quo terrore pur-
gandi sunt: quia si quid eis ex corpore adhuc peccati re-
manerit, metu ipso quod diabolus damnari conspiciunt,
purgabuntur. Hinc est quod ait Iob: Cũ sublatus fuerit,
timebunt angeli, & exterriti purgabuntur. Multos posse
perire ex eis in die iudicii, qui nunc electi esse videntur &
sancti. Docente propheta: Vocauit dominus iudicium ad
ignem, & deuorabit abyssum multam, & comedet partem
domus. Pars quippe domus deuorabitur: quia illos etiam
infernus absorbebit, qui nũc se in præceptis cœlestib; glo-
riantur. De quibus & dominus dicit: Multi dicent mihi in
illa die: Domine domine, nõne in nomine tuo propheta-
uimus? In nomine tuo demonia eiecimus? virtutes multas
fecimus? Tunc confitebor illis, quia nunquam noui vos:
Discedite à me qui opera mini iniquitatẽ, nescio qui estis.

*Ex dictis
eiusdem.*

Omnis qui secundum professionis suæ normam, aut nõ
viuit, aut aliter docet, Antichristus est. Pleriq; autem
sunt, qui Antichristi tempora non visuri sunt, & tamen in

membris Antichristi inueniēdi sunt. Antequā veniat Antichristus, multa membra eius præcesserūt, & prauæ actionis meritò caput propriū præuenerūt, secundum Apostoli sententiam, qui iam iniquitatis mysteriū operari illū affirmat, etiam antequam reueletur. Magnitudo signorū faciet sub Antichristo, vt electi, si fieri potest, in errorē mittātur. Sed si electi: quomodo sunt in errorē mittendi? Ergo ibūt in errorē titubationis ad modicum pro multitudine prodigiorum: nō tamen deiiciendi sunt ab stabilitate sua, terrorum impulsu, atq; signorū. Vnde & ideo ponitur, si fieri potest: quia electi perire non possunt, sed citò resipiscētes cordis errorem religione coërcebunt: scientes prædictum à domino esse, vt dum hoc fecerint aduersarii, nō conturbentur sancti. Iam mira facturus est prodigia, & signa, dū venerit Antichristus: vt etiā electis quoddā cordis gignatur scrupulū, quod tam citò exuperet in illis ratio, pro qua scient in deceptione reprobōrū, & electorum probatione eadē fieri signa, in quo tēpore per patientiā gloriosi erunt sancti, nō per miracula, sicut sancti martyres fuerūt priores: illi enim & persecutores sustinuerunt, & faciētes prodigia. Proinde & durius bellū sustinebunt: quia non solūm contra persequētes, sed etiā contra miraculis coruscantes dimicaturi sunt. Grauius sub Antichristi temporib⁹ cōtra Ecclesiam deseruiet synagoga. quā in ipso aduētū saluatoris Christianos esset persecuta. Dum in martyres diabolus iam exercuerit magnā crudelitatem etiam ligarus: crudelior tamē erit sub Antichristi temporibus, quādo etiam erit soluendus. Nam si tanta ligatus facere potuit, quanta solutus faciet? Quāto propinquius finem mūdi diabolus videt, tantò crudelius persecutiones exercet. Vt quia se cōtinuò damnandum conspicit, socios sibi multiplicet, cum quibus gehennæ ignis addicatur. Quāto breue tempus videt diabolus sibi restare, vt dānetur, tantò in magna persecutionis ira mouetur, diuina iustitia permittente, vt glorificētur iusti, sordidentur iniqui: & vt diabolo durior crescat damnationis sententia.

Quod ante diem iudicij, etiam electi casuri sint in aduentu Antichristi. Cap. XCIII.

Grego. in suis moralibus lib⁹ dicit.

INDIEBUS eius stupebunt nouissimi, & primos inuadet horror. Tanta enim tūc cōtra iustos iniquitate

effrenabitur, vt etiam electorum corda non paruo pauore feriantur. Vnde scriptum est: Ita vt in errorem inducatur, si fieri potest, etiam electi. Quod videlicet dicitur, non quia electi casuri sint, sed magnis terroribus trepidaturi. Tunc verò contra eum certamen iustitiæ, & nouissimi electi habere narrantur, & primi: quia scilicet & hi qui in fine mundi electi reperiuntur in morte prosternendi sunt, vt illi etiam qui à prioribus mundi partibus processerunt, Enoch scilicet, & Helias ad medium reuocantur & crudelitatis eius seuitiã in sua adhuc mortali carne passuri sunt. Huius vires in tanta potestate laxatas nouissimi obstupescunt, & primi metuunt: quia licet iuxta hoc quod spiritu superbiæ subleuatur, omnem temporalem eius potestatem despiciant, iuxta hoc tamen quòd ipsi adhuc in carne mortali sunt, in qua cruciari temporaliter possunt, ipsa quæ fortiter tolerat, supplicia perhorrescunt, ita vt in eis vno eodemque tempore, & constantia ex virtute sit, & pauor ex carne. Quia & si electi sunt, vt tormentis vinci nequeant, per hoc tamen quòd homines sunt, & ipsa metuunt tormenta qui vincunt.

De Antichristo. Caput XC V.

Grego. in
suis mora
lib^o dicit.

Videt enim quòd in fine mundi sathan hominem ingrediens, quem sacra scriptura Antichristum appellat, tanta elatione extollitur, tanta virtute principatus, tantis signis & prodigijs in sanctitatis ostensione se eleuat, vt argui ab hominibus eius facta non valeant: quia cum potestate terroris adiunguntur, etiam signa ostense sanctitatis. Et ait: Quis arguit coram eo viam eius? Quis videlicet hominum illum increpare audeat: cuius visum ferre pertimescit? Sed tamen eius viam non solum Helias & Enoch, qui in eius exprobatone ad medium perducuntur, sed etiam omnes electi arguunt, dum contemnunt, dum virtute mentis eius malitiæ resistunt.

Item de Antichristo. Cap. XCVI.

Grego. in
suis mora
lib^o dicit.

HOC loco homo humana sapiens dicitur, sed cum plus sint omnes, quam innumerabiles, quærendum nobis est, cur ante se innumerabiles, & post se omnes trahere dicatur, nisi quòd antiquus hostis reprobum tunc hominem ingressus, cunctos quos carnales inuenerit, sub suæ iugum

ditionis rapit, qui & nunc priusquam appareat, innumera-
biles quidem, non tamé omnes carnales trahit. Quia quo-
tidie carnali opere ad vitá multi reuocantur, atque ad sta-
tum iustitiæ, alii per breuem, alii verò per longam pœni-
tentiam redeunt: & nunc innumerales rapit, cum falsi-
tatis suæ stupēda hominibus signa non exhibet: cum verò
coram carnalium oculis miranda eis prodigia fecerit, post
se tunc non innumerales, sed omnes trahit: quia qui bo-
nis præsentibus delectantur, potestati illius se absque re-
tractione subiiciunt. Sed, sicut præfati sumus: quia plus est
omnem hominum quàm innumerales trahere, cur prius
dicitur, quia omnem trahit: & post in augmento innume-
rabiles subiiciuntur? Ratio nauque expetit, vt prius quod
minus est, & post in augmento quod maius est, diceretur.
Sed sciendum, quia in hoc loco plus fuit innumerales dā-
xisse, quàm omnes. Post se enim omnem hominem trahit:
quia in tribus annis & dimidio, omnes quos in studiis vitæ
carnalis inuenerit, iugo suæ damnationis astringit. Ante
se verò innumerales trahit: quia per quinq; milia, & ad-
huc amplius annorum curricula, quanuis carnales omnes
trahere minimè potuit, multò tamen plures sunt in tā lon-
go tempore hi, quos ante se innumerales rapit, quàm o-
mnes, quos in tam breui tēpore rapiendos inuenerit. Bene
ergo dicitur, post se omnem hominē trahit, & ante se in-
numerales: quia & tunc minus tollet, cum omnes tulerit:
& nunc amplius diripit, cum corda omniū nō inuadit.

*Quòd in nouissimis omnes Israelita per prædicationem
Helie conuerti debeant. Cap. XCVII.*

SED extremò Israëlita omnes ad fidem cognita Helie *Grego. in
suis mora
lib^o dicit,*
prædicatione concurrunt, atque ad eius protectionem
quem fugerant, redeunt: & tunc illud eximium multiplici
aggregatione populorum conuiuium celebratur.

*De hoc cur in hac vita sæpius bonis malè sit, &
malis bene. Cap. XCVIII.*

CVM valde occulta sint diuina iudicia, cur in hac vi- *Grego. in
suis mora
lib^o dicit,*
ta nonnunquã bonis malè sit, malis bene: tunc occul-
tiora sunt, cum & bonis hic bene est, & malis malè. Nam
cum bonis malè est, malis bene, hoc fortasse deprehendi-
tur: quia & boni si qua deliquerunt, hic recipiunt, vt ab

D. BURCHARDI. EPIS. VVORMAC.

æterna plenius damnatione liberentur. Et mali bona, que pro hac vita faciunt, hic inueniunt, vt ad sola in posterum tormenta pertrahantur. Vnde & ardenti in inferno diuini dicitur: Memento fili, quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala. At cū bonis hic bene est, & malis male: incertum valde fit, vtrum boni idcirco bona accipiant, vt prouocati ad aliquid melius crescant, an iusto latentique iudicio hic suorum operum remunerationem percipiant, vt à premiis vitæ sequentis inanescent. Et vtrum malos idcirco aduersa feriant, vt ab æternis suppliciis corrigendo defendant: an hic eorum pœna incipiat, vt quodamque cōplenda, eos ad vltima gehennę tormenta perducant.

Quod etiam omnes infideles resurgere debeant ad tormenta, non ad iudicium. Cap. XCIX.

Grego. in suis mora lib^o dicit.

Resurgunt verò etiam omnes infideles, sed ad tormentum, non ad iudicium. Non enim eorum tunc causa discutitur, qui ad conspectum districti iudicis, iam cum damnatione suæ infidelitatis accedunt. Professionem verò fidei retinentes, sed professionis opera, non habentes, redarguuntur vt pereant. Qui verò nec fidei sacramenta tenuerunt, increpationem iudicis in extrema examinatione non audiunt: quia præiudicatur infidelitatis suæ tenebris, eius quem despexerant inuectione redargui nõ merentur. Illi saltem verba iudicis audiunt, qui eius fidei verba tenuerunt: isti in damnatione sua æterni iudicis, nec verba percipiunt: quia eius reuerentiam, nec verbo tenus seruare maluerunt. Illi legaliter pereunt: quia sub lege positi peccauerunt: istis in perditione sua de lege nihil dicitur: quia nihil legis habere conati sunt.

Quod omnes homines resurgere debeant. Cap. C.

August. dicit.

Omnium hominum erit resurrectio. Si omnium erit, ergo omnes moriuntur, vt mors in Adam data, omnibus eius filii dominetur: & maneat illud priuilegium in domino, quod de eo specialiter dicitur, non dabis factum tuum videre corruptionem. Hanc rationem maxima patrum turba tradente suscepimus. Verum, quia sunt & alii æquè catholici, & eruditi viri, qui credunt anima in corpore manete, immutandos ad corruptionem, & im-

mortalitatem eos qui in aduentu domini viui inueniendi sunt, & hoc eis reputari pro resurrectione ex mortuis, quod mortalitatem immutatione deponant non mortem, quolibet quis acquiescat modo non hæreticus, nisi inconuentione hæreticus fiat. Sufficit enim in ecclesiæ lege, carnis resurrectionem credere fieri ce morte.

De eadem re. Caput CI.

Quod autem dicimus in symbolo, in aduentu domini *Itē Aug.* viuos & mortuos iudicandos, non iustos tantum ac peccatores iudicari, sicut Diodorus significari putat: sed viuos eos qui in carne inueniendi sunt dicit. Quia ad hoc morituri creduntur, vel immutandi, sicut alij volunt: vt suscitati continuo vel reformati à mortuis iudicentur.

Quod angeli a postata, & impij homines post tormenta quasi suppliciis expurgati, non iustorum societati donentur. Caput CII.

Post resurrectionem & iudicium, non credamus resurrectionem futuram, quam origenes delirat, vt demones vel impij homines, post tormenta quasi suppliciis expurgati, vel illi in angelicam qua creati sunt redeant dignitatem, vel iniusti iustorum societate donentur, eo quod hoc diuinæ conueniat pietati, ne quid ex rationabilibus pereat creaturis, sed quolibet modo saluentur. Sed nos credamus ipsi iudici omnium, & retributori iusto qui dixit: Ibunt impij in supplicium æternum, iusti autē in vitam æternam: vt percipiant fructum operum suorum. Et iterum: Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius.

Quod resurrectio fieri debeat in ætate perfectæ iuuentutis, quæ profectu non indigeat. Cap. CIII.

Inchoatio pacis sanctorum est in hac vita non perfectio. *Ex dictis Isidori.* Tunc autem erit plenitudo pacis, dum ad Dei contemplationem absorta carnis infirmitate conualuerint. Resurrectio mortuorum, vt apostolus ait, in virum perfectum in mensurâ ætatis plenitudinis Christi futura est: In ætate scilicet iuuentutis quæ profectu non indiget, & absq; inclinatione defectus in perfectione ex vtraque parte & plena est & robusta. Quâuis nunc filiorum Dei nomine homines fideles

TT iiii

vocentur: tamen ex eo quod hanc seruitutem corruptionis patiuntur, adhuc iugo seruitutis addicti sunt: accepturi plenam filiorum Dei libertatem, dum corruptibile hoc induerit incorruptionem. Nunc Deus per speculum agnoscitur: in futuro autem quisque electus facie ad faciem presentabitur, ut ipsam speciem contempletur, quam nunc per speculum videre conatur. In hac vita electorum numerum ad dexteram pertinentium, & reproborum qui ad sinistra ituri sunt, ecclesiam Dei compleri: in fine autem seculi zizaniam à frumento disungi.

Quod districtus iudex ad iudicium veniens peccatorem videat, ut feriat, non ut saluet. Cap. CIII.

Gregor. in suis moralibus dicit. **I**N iudicium quidem dominus veniens peccatorem videt ut feriat, sed non videt ut ad largiendam salutis gratiam recognoscat. Culpas examinat: & vitam pereuntium ignorat.

Quod Deus ad iudicium veniat ad ferendum videns, & ad saluandum non videns. Cap. CV.

Gregor. in suis moralibus dicit. **D**istrictus iudex ad iudicium veniet, & ad saluandum non videns, ad ferendum videns: quia quem in presenti vita dispensationis suae miseratione non respicit, respiciendo postmodum per iusticiam extinguit. Nunc enim peccator quisque dum non metuit, & viuit, & blasphemat & proficit: quia scilicet misericors creator quem expectando vult corrigere, aspiciendo non vult punire: Sicut scriptum est: Dissimulans peccata hominum propter penitentiam. Sed tunc peccator cum respicitur non subsistit: quia cum districtus iudex merita subtiliter inquirat, res ad tormenta non sufficit. Quavis hoc etiam iustorum voci congruit: quorum mens semper sollicita venturo examini intendit. Omne enim quod agunt metuunt, dum cautè considerant, ante quantum iudicem stabunt. Intuentur potentiam illius magnitudinis, & pensant quanto reatu constructi sunt propriae infirmitatis. Enumerant mala proprii operis, & contra haec exaggerant bona gratiae conditoris. Considerant prava quae districtè iudicet, bona opera quam subtiliter penset: & perituros se absque ambiguitate praesciunt, si remota pietate iudicentur. Quia hoc ipsum quoque quod iuste videmur viuere, culpa est, si vitam nostram cum iudicat, hanc apud se diuina misericordia non excusat.

Quod in die iudicij, duo ordines in quatuor diuidantur. Caput CVI.

Dux sunt differentiæ vel ordines hominum in iudicio, *Ex dictis Isidori.* hoc est, electorum & reproborum. Qui tamen diuiduntur in quatuor. Perfectorum ordo vnus est, qui cum Deo iudicat, & alius qui iudicatur. Vtrique tamen cum Christo regnabunt. Similiter ordo reproborum pariter in duo: dum hi qui intra ecclesiam sunt mali, iudicandi sunt, & damnandi. Qui verò extra ecclesiam inueniendi sunt, non sunt iudicandi, sed tantùm damnandi. Primus igitur eorum ordo qui iudicantur, & pereunt, opponitur illi ordini bonorum de quo sunt qui iudicantur & regnant. Secundus ordo eorum qui non iudicantur, & pereunt, opponitur illi ordini perfectorum qui sunt hi qui non iudicantur, & regnant. Tertius ordo eorum qui iudicantur & regnant: illi ordini contrarius est de quo sunt qui iudicantur & pereunt. Quartus ordo eorum qui non iudicantur & regnant: opponitur illi contrario ordini qui illi sunt qui non iudicantur & pereunt. Gemina punitur sententia impius: dum aut hic pro suis meritis mentis cæcitate percussitur ne veritatem videat, aut dum in fine damnabitur, vt debitas pœnas exoluat.

Quod liber vitæ sit ipsa visio aduenientis iudicis: quia quicquid quis fecerit, ipso viso statim intelliget. Caput CVII.

Libri aperti sunt, & alius liber apertus est qui est *Gregor. in suis moralibus dicit.* vitæ: & iudicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libris. Liber nanque vitæ est ipsa visio aduenientis iudicis. In quo quasi scriptum est omne mandatum: quia quisquis eum viderit, mox teste conscientia quicquid non fecit intelligit. Libri etiam aperti referuntur: quia iustorum tunc vita conspicitur, in quibus mandata cœlestia opere impressa cernuntur. Et iudicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libris: quia in ostensa vita iustorum, quasi in expansione librorum, legunt bonum quod agere ipsi noluerunt: atque eorum qui fecerunt comparatione damnantur. Ne ergo vnusquisque tunc videns eos, quod non fecit desceat, nunc in eis quod imitetur, attendat, quod quidam facere non cessant.

De gloria sanctorum post iudicium. Cap. CVIII.

Ex dictis Isidori. **N**on faciet in futurum cor miserum iustorum compassionem damnatorum condolendi affectio, ubi tantum erit sanctorum de Dei contemplatione gaudium, ut tristitia nullus tribuatur introitus. Sicut comparatus color candidus nigro colori fit pulchrior: ita & sanctorum requies comparata damnationi malorum gloriosior erit. Sicut iustitia iniustitiae, sic virtus vitio. Crescit ergo sanctorum gloria: dum debita damnantur impij poena. Post resurrectionem sanctis in carne promissa est caelorum ascensio, dicente ad patrem Christo: Volo ut ubi sum ego, & ipsi sint mecum. Si enim membra capitis sumus, & vnus in se, & in nobis est Christus, Vtique ubi ipse ascendit, & nos ascensuri sumus.

Quod finito iudicio incipiat esse seculum nouum, & terra noua. Caput CIX.

Ex dictis eiusdem. **V**t ait B. Augustinus, peracto finitoque iudicio, tunc esse desinet hoc caelum, & terra: quando incipiet esse caelum nouum, & terra noua. Mutatione nanque rerum, non omni modo interitu transibit hic mundus. Vnde & Apostolus dicit: Preterit enim figura huius mundi. Figura ergo praeterit, non natura.

Contra eos qui dicunt si post factum iudicium erit conflagratio mundi, ubi tunc esse potuerint sancti, qui non contingantur flamma incendiij. Cap. CX.

Ex dictis eiusdem. **H**anc questionem beatus Augustinus dissoluit. Queret, ait, forsitan aliquis, si post factum iudicium ille mundus ardebit, antequam pro illo caelum nouum & terra noua reponatur, eo ipso tempore conflagrationis eius, ubi erunt sancti, cum eos habentes corpora in aliquo corporali loco esse necesse sit. Possumus respondere futuros esse eos in superioribus partibus, quo ita non ascendat flamma illius incendiij, quemadmodum nec vnda diluuij. Talia quippe illis erunt corpora, ut illic sint ubi esse voluerint. Sed nec ignem conflagrationis illius pertimescent immortales atque incorruptibiles facti, sicut viuorum corruptibilia corpora atque mortalia in camino ardenti illa sa viuere potuerunt.